

ΣΧΕΔΙΟ

ΜΙΑΣ ΛΑΪΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΤΟΥ Ε.Α.Μ ΚΑΙ ΤΗΣ Ε.Π.Ο.Ν.
ΣΤΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΤΗΣ Π.Ε.Ε.Α.

1944

Η ΘΕΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ⁽¹⁾

Α' Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Ἡ παιδεία μέσα στήν κοινωνική ὀργάνωση εἶναι ἡ σπουδαιότερη κοινωνική λειτουργία ταγμένη στήν ὑπηρεσία τοῦ Λαϊκοῦ Συνόλου. Δέν μένει ξένη ἀπό τή γύρω της ζωή, ἀλλ' ἀπεναντίας εἶναι συνδεμένη στενά μ' αὐτήν καί ἀποτελεῖ τὸ θεμελιακὸ στοιχεῖο τοῦ κοινωνικοῦ ἐποικοδομηματος. Δέν περιορίζεται μόνο στῆ παιδική περίοδο τῆς ζωῆς τῶν ἀτόμων καί δέν εἶναι προνόμιο μόνο μερικῶν, ἀλλ' ἀπεναντίας ἡ παιδεία ἀγκαλιάζει ὀλόκληρο τὸν ἐργαζόμενο Ἑλληνικὸ λαὸ καί γίνεται ἡ φωτεινὴ καθοδηγήτρια τῆς καθημερινῆς του ζωῆς. Ὡς τέτοια ἡ παιδεία ἔχει ὡς βασική της ἀρχή «ἐ ν α ς λ α ὸ ς μ ι ἄ π α ι δ ε ι ἄ». Ὅλοι ἔχουν ἴσα, μὰ πραγματικά, δικαιώματα στῆ μόρφωση, ἀπὸ τὴν κατώτατη ὡς τὴν ἀνώτατη βαθμίδα, χωρὶς κανένα περιορισμὸ ἀπὸ ο ἰ κ ο ν ο μ ι κ ὸ ς ἢ κ ο ι ν ω ν ι κ ὸ ς λόγους μὲ μόνο κριτήριον τὴν ἰκανότητα καί ἀνάλογα μὲ τὴ φυσικὴ κλίση τοῦ καθενός.

Ἄφου ἔτσι καθορίζεται ἡ θέση της, δέν μπορεῖ νὰ εἶναι μιὰ ἀπλή ὑπόθεση ποῦ ἐνδιαφέρει ἀτομικὰ τοὺς γονιοὺς, τὰ παιδιὰ καί τοὺς δακάλους. Οὔτε ποτὲ μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀντικείμενο ἰδιωτικῆς ἐμπορικῆς ἐκμετάλλευσης. Εἶναι ἀπεναντίας ὑπόθεση ποῦ ἐνδιαφέρει κατὰ πρότιστον καί κύριον λόγο τὴν ὀργανωμένην Λαϊκὴν Πολιτείαν. Κι ἡ Πολιτεία αὐτὴ μὲ τὴ συνείσθησιν τοῦ ἔργου τῆς παιδείας θὰ τῆς δώσει ὅλα τὰ μέσα, ἀκολουθώντας τὴν ἀρχὴ «κ α μ μ ι ἄ ο ἰ κ ο ν ο μ ι ἄ γ ι ἄ τ ῆ ν π α ι δ ε ι ἄ».

Β' ΓΕΝΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Μέσα στὰ πλαίσια τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας ἡ παιδεία θέτει στὸν ἑαυτὸ της ὡς γενικὸ σκοπὸ νὰ ἀνυψώσει πνευματικά, ἠθικά καί ὕλικά τὸν ἐργαζόμενο λαό, νὰ τοῦ δώσει δηλαδὴ ὅλα τὰ μορφωτικὰ στοιχεῖα καί ἰὰ τοῦ παρασκευάσει ὅλες τὶς δυνατότητες, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ πολλαπλασιάσει τὴν παραγωγὴ τῶν ὕλικῶν πολιτιστικῶν ἀγαθῶν, νὰ ἐκμετα-

1. Τὸ «Σχῆδιο μιᾶς λαϊκῆς Παιδείας» εἶχαν ἐπεξεργαστεῖ κατὰ τὴν κατοχὴ τοῦ Ἑπιτροπῆς. Ἡ μιὰ κοντὰ στὸ ΕΑΜ κι ἡ ἄλλη κοντὰ στὴν ΕΠΟΝ. Ἐμπνευστῆς σέ ὅλο τὸ ἔργο στάθηκε ὁ Δημήτρης Γληνός.

Οἱ πρώτες 4 σελίδες «Ἡ θέση καί οἱ σκοποὶ τῆς Παιδείας» εἶναι ἀπὸ τὴν ἐργασία τῆς ὀμάδας ΕΑΜ. Ὅλη ἡ ἄλλη ἐργασία εἶναι τῆς ὀμάδας ἐκπαιδευτικῶν τῆς ΕΠΟΝ. Τὸ σχέδιο τοῦτο ὑποβλήθηκε στὴ Γραμματεία Παιδείας τῆς Π.Ε.Ε.Α. τὸ 1944.

λευθεί και αναπτύξει τις πλουτοπαραγωγικές πηγές της Χώρας μας, να προαγάγει το πνευματικό πολιτισμό μας και να οργανώσει και εξελίξει τους θεσμούς της Πολιτείας σαν πραγματικά ελεύθερος λαός.

Γ' ΜΕΡΙΚΟΤΕΡΟΙ ΣΚΟΠΟΙ

Απ' τὸ γενικό σκοπό θγαίνουν οί μερικότεροι σκοποί τῆς παιδείας πού είναι οί ακόλουθοι:

α) Ἡ παιδεία ἀποβλέπει στό νά προετοιμάσει πολίτες θετικά δημιουργικούς. Ἐμποτισμένη μέ τὸ πνεῦμα τῆς θετικῆς δημιουργικῆς ἐργασίας, θά χρησιμοποιήσει ὅλα τὰ μέσα γιά νά κάνει τὰ παιδιά νά νοιώσουν ἀπό τὰ πρῶτα θήματά τους τὴ χαρὰ τοῦ δημιουργικοῦ ἔργου, πνευματικοῦ ἢ ὀλικοῦ.

Θά χρησιμοποιήσει πρὸς τοῦτο τὴν ἐργασία, ὄχι ὡς ἀπλή μέθοδο, ἀλλὰ ὡς τὴ μόνη φυσικὴ ἀτμόσφαιρα (καί ὡς ζωὴ πραγματικῆ), μέσα στὴν ὁποία θά ζεῖ τὸ σχολεῖο. Μέ τὴν ἐργασία καί μέσα στὴν ἐργασία θά καλλιεργήσει τὶς ἰδιαίτερες κλίσεις τῶν παιδιῶν, θά τὰ παρακολουθήσει ἐπειτα στὴν κοινωνικὴ ἀποδοτικὴ ἐργασία τους, θά θέσει τὴν τεχνικὴ πρόοδο στὴ διάθεσή τους καί θά τὰ καθοδηγεί πάντα μέ τὸ φῶς τῆς ἐπιστήμης.

β) Ἡ παιδεία δὲ θά βασίζεται μόνο στὴν ἐπιστὴμη ἀλλὰ καί στὴν τέχνη. Θ' ἀποβλέπει δηλαδὴ νά δώσει στό παιδί καί γενικά στό λαὸ τὴ καλαισθητικὴ μὀρφωση. Ὅπως ἡ ἐπιστὴμη μέ τὴ λαοκρατικὴ παιδεία θά ξεκλειδώσει πιά τὰ μυστικά της ὥστε νά γίνουν προσιτὰ σ' ὅλους, ἔτσι καί ἡ τέχνη μέσα στὴν παιδεία θ' ἀνοίξει τὰ παραδείσια θασίλειά της γιά τὸ λαό. Ἡ τέχνη ἢ θετικά ὠφελιμιστικὴ, ἀλλὰ καί ἡ ὕψηλὴ ἀπολυτρωτικὴ τέχνη μ' ὄλες τὶς μορφές της θά δώσει τὴ θεία χαρὰ στό παιδί ἀπὸ τὶς πρῶτες στιγμές τῆς σχολικῆς του ζωῆς. Ἡ παιδεία θά καλλιεργήσει κάθε κλίση γιά τὴν τέχνη καί θά διαμορφώσει τὶς ψυχές, ὥστε νά δέχονται τὰ δῶρα της. Ἰδιαίτερη προσοχὴ θά δώσει στὴν ἀνάπτυξη τῶν ζωντανῶν Ἑλληνικῶν λαϊκῶν στοιχείων στὴν τέχνη (Λαϊκὴ Τέχνη).

γ) Ἡ παιδεία δὲν μπορεῖ νά περιοριστεῖ στὴν καλλιέργεια τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου. Θά στρέψει τὴν προσοχὴ της καί στὴν καλλιέργεια τοῦ σώματος. Γιά κάθε δημιουργικὴ ἐργασία, θεωρητικὴ ἢ πρακτικὴ, γιά κάθε ἐκδήλωση τῆς ἐπιστήμης καί τῆς τέχνης χρειάζονται κατάλληλες σωματικὲς δεξιότητες, πού ἡ παιδεία θά φροντίζει νά τις ἀναπτύξει μέ κάθε τρόπο. Καί γενικότερα ἡ παιδεία πρέπει νά ἐργάζεται ἔτσι ὥστε νά διαπλαστοῦν σώματα εὐρωστα, πού θά κλείνουν μέσα τους ψυχές γερές. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἡ σωματικὴ υγεία καί ἡ σωματικὴ ἀγωγή καί ὄτι συντελεῖ σ' αὐτὴ εἶναι σπουδαιότατα μελήματά της.

δ) Ἡ παιδεία ἐπίσης δὲ θά προετοιμάζει πολίτες παθητικούς, ὑποταχτικούς καί ἄβουλους. Ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία χρειάζεται πολίτες μέ ψυχικὴ ἐλευθερία, μέ ὑποκειμενικότητα, μέ συναίσθηση τῆς ἀποστολῆς τους καί μέ συνειδητὴ πειθαρχία στό σύνολο. Γι' αὐτὸ ἡ παιδεία μέ τὸ ὅλο πνεῦμα της καί μέ τὴ Δημοκρατικὴ ὀργάνωση τῆς ζωῆς τῶν σχο-

λείων, θά προετοιμάζει πολίτες ἐλεύθερους, αὐτοπειθάρχητους καί φωνεῖνοι φορεῖς τῆς κυρίαρχης λαϊκῆς θέλησης, πολίτες μέ ξεκάθαρη συνείδηση τοῦ περιεχομένου καί τοῦ σκοποῦ τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας.

ε) Ἡ παιδεία ἀκόμα δὲν ἀποβλέπει μόνο νά προετοιμάσει ἄτομα δημιουργικά καί ἐλεύθερα, ἀλλὰ καί ἱκανὰ νά συνεργάζονται ὅλα μαζί ὡς μέλη τοῦ ἰδίου συνόλου. Γι' αὐτὸ θά χτυπήσει τὸν ἀτομικισμό καί τὸν ἀρριθισμό, δὲν θά καλλιεργεῖ τὴν ἐπιτηδειότητα στὴν ἀθέμιτη ἀναρρίχηση καί δὲ θά θέτει ὡς ἐπιδίωξη τῶν ἀτόμων τὴ μ' ὁποιαδήποτε μέσα ἀνάδειξη καί διαθίωση σὲ θάρος τῶν ἄλλων. Ἀπεναντίας ἡ παιδεία θά θεμελιώνει τὸ ἔργο της ἐπάνω στὶς ἀρχές τῆς ὁμαδικῆς συνεργασίας καί τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης μέ τὴ δημιουργία κοινωνικῆς συνείδησης.

στ) Ἡ παιδεία τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας ἀποβλέπει στό νά συνδέσει στενά τὸ ἔργο της μέ τὸ ἄμεσο φυσικὸ περιβάλλον τῆς Χώρας, ἀκολουθώντας τὴν ἀρχὴ τῆς προσαρμογῆς στὴν πραγματικότητα. Θά ἐπιδιώξει ἔτσι ν' ἀναπτύξει τὶς πλουτοπαραγωγικὲς δυνάμεις πού κλείνει μέσα ἢ ἑλληνικὴ φύση. Θά ἐπιδιώκει ἀκόμα νά καλλιεργεῖ κάθε πνευματικὴ, ἠθικὴ, ἱστορικὴ καί ζωντανὴ σήμερα ἀξία τοῦ τόπου μας, ὥστε ν' ἀναδείξει τὴν Ἑλλάδα χώρα πολιτισμένη καί εὐτυχισμένη. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποψη εἶναι παιδεία ἐθνικὴ. Κι ἀκόμα εἶναι παιδεία Ἐθνικὴ γιὰτί θά ἐμπνέει στὰ παιδιά ὅλα, ἀγόρια καί κορίτσια, ὡς ὑπέρτατο χρέος τους νά ἐργάζονται πάντα γιά τὴν ὑπεράσπιση τῶν λαϊκῶν κατακτήσεων, γιά τὴν ἐθαφικὴ ἀκεραιότητα, τὴν οικονομικὴ ἀνεξαρτησία καί τὴν Ἐθνικὴ Ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδας.

ζ) Ἡ παιδεία μας μέ τὸ νά εἶναι Ἐθνικὴ δὲ θά πάψει ποτέ νά εἶναι ἀνοιχτὴ γιά νά δέχεται πρόθυμα τὴ γνώση καί τὴν πείρα τῶν ξένων ἐθνῶν. Θά παρακολουθεῖ πάντα μέ ἐνδιαφέρο τὴ ζωὴ καί τὸν πολιτισμὸ τους. Χωρὶς δουλικὴ μιμητικότητα, ἀλλὰ καί χωρὶς ξενηλατικὸ πνεῦμα θ' ἀφομοιώνει κάθε ἀμοιῶσιμο ξένο πολιτιστικὸ στοιχεῖο. Δὲ θά καλλιεργεῖ τὰ μίση ἀνάμεσα στοὺς λαούς. Ἀλλὰ θά ἐμπνέει στὰ παιδιά τὸ σεβασμὸ στὶς πατρίδες τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, θά τὰ κεντρίζει μέ τὴν ἰδέα τῆς εὐγενικῆς ἀμιλλας, πού ὠθεῖ στό ν' ἀναδείξουμε τὴν πατρίδα μας μέσα στοῦ παγκόσμιο στίβο ὡς μιὰ δύναμη προόδου καί θά καλλιεργεῖ τὴν τάση τῆς συνεργασίας ὄλων τῶν ἐθνῶν γιά τὴν πρόοδο τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ.

Δ' ΑΝΑΓΚΑΙΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

1) Δάσκαλος

1) Μόρφωση. Ὅλων τῶν θαμνίδων ἀνώτατη μὀρφωση, δηλαδὴ θά φοιτᾷ σὲ σχολὴ ἰσότιμη μέ τὸ πανεπιστήμιο. Δημοδιδάσκαλοι. Τελειόφοιτοι γυμνασίου θά φοιτοῦν σὲ παιδαγωγικὲς Ἀκαδημίες τετράχρονης, ἰσότιμης μέ τὸ Πανεπιστήμιο. Μέσης Παιδείας. Φοίτηση στὶς διδασκαλικὲς Σχολές τοῦ Πανεπιστημίου καί εἰδικὴ κατῳγητὲς σὲ εἰδικὲς ἀνώτατες Σχολές γιά παιδαγωγικὴ καί εἰδικὴ μὀρφω-

ση, (Γυμναστική, Ἀκαδημία, Μουσικό Διδασκαλείο, Τεχνικό Διδασκαλείο, Διδασκαλείο Ξένων Γλωσσῶν: Σ' αὐτές θά φοιτοῦν ἀπόφοιτοι γυμνασίου).

2) Μετεκπαίδευση. Σέ παιδαγωγικές Ἀκαδημίες, Διδασκαλεία Μ. Ἐκπαιδύσεως, ἐξωτερικό ὑποχρεωτικά κατὰ τήν ὅλη σταδιοδρομία χωρίς τή δημιουργία προνομίων.

3) Ἐκπαιδευτικές ἐκδρομές στό ἐξωτερικό μέ ἐξοδα τοῦ Κράτους.

4) Ἐκπαιδευτικά Συνέδρια. (Ἵποχρεωτικά ἓνα τὸ χρόνο).

5) Οἰκονομική θέση. Ὑπαλληλική σταδιοδρομία ὁμοίμορφη λειτουργῶν στοιχειώδους καί μέσης παιδείας ἀπό τὸ βαθμὸ τοῦ διορίζονται ὅλοι οἱ πτυχιούχοι τοῦ Πανεπιστημίου μέσα στήν ὑπαλληλική ἱεραρχία, κανονική προαγωγή, δίκαιο μισθολόγιο σύμφωνα μέ τή γενική ὑπαλληλική ἱεραρχία, χωρίς προνόμια ἀλλά καί χωρίς μείωση.

II. Μαθητῆς

A'. Προστατευτικά μέτρα

- 1) Παροχή δωρεάν ἱματισμοῦ, βιβλίων, γραφικῆς ὕλης καί χωρίς τέλη ἔγγραφης.
- 2) Παροχή πραγματικοῦ συσσιτίου ὑπὸ τήν ἐπίβλεψη τῶν δασκάλων, κηδεμόνων καί μαθητῶν (πρωينوῦ, μεσημεριανοῦ καί βραδυνοῦ) πού καί πληροῖ τοὺς ὄρους χωρίς συμβουλές ξένων.
- 3) Ἰδρυση οἰκοτροφείων ὑπὸ τήν ἐπίβλεψη ἐδικῶν γιά τὰ παιδιά πού φοιτοῦν σέ σχολεῖα μακρὰ ἀπό τὸν τόπο τῆς κατοικίας καί γιά ὅσα συντρέχει σ' αὐτὸ ἀνάγκη.
- 4) Παροχή ὑποτροφιῶν σέ μεγάλη κλίμακα καί στό ἐσωτερικό καί στό ἐξωτερικό γιά ἀνώτερες σπουδές.
- 5) Πατρική ὑγιεινολογική ἐπίβλεψη καί Νοσοκομειακή περίθαλψη (κάθε σχολεῖο νά ἔχει τὸ γιατρό του καί τὴ νοσοκόμα του). Λουτρά, Ἀναρρωτήρια, Εἰδικὰ Νοσοκομεία. Εἰδικὰ Σχολεῖα ἄρρωστων παιδιῶν.

B'. Φοίτηση καί ἄλλα μέτρα

- 1) Συνεκπαίδευση ἀγοριῶν καί κοριτσιῶν.
- 2) 30 μαθηταὶ σέ κάθε τάξη.
- 3) Ἀνταλλαγὴ ἐπισκέψεων μαθητῶν στό ἐσωτερικό καί ἐξωτερικό (μέ ἐξοδα τοῦ Κράτους).

Η ΓΛΩΣΣΑ

- 1) Μοναδικό γλωσσικό ὄργανο στήν παιδεία ὄλων τῶν βαθμίδων ΕἶΝΑΙ ἡ Δημοτική γλῶσσα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ἡ κοινὴ Δημοτικὴ γλῶσσα.
- 2) Ἡ προφορική διδασκαλία θά γίνεται μόνο μ' αὐτή. Ἐπίσης μόνο σ' αὐτή θά γράφονται οἱ σχολικὲς ἐκθέσεις, οἱ μαθητικὲς ἐργασίες καί τὰ σχολικὰ βιβλία κάθε εἶδους.
- 3) Στὰ Σχολεῖα τῆς Μέσης, ἡ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας θά γίνεται χωρίς τὴ μεσολάβηση τῆς καθαρεύουσας, μέ θάση μόνο τῆς Δημοτικῆς γλῶσσας.
- 4) Στὶς συλλογὲς Νεοελληνικῶν ἀναγνωστικῶν τῶν δύο ἀνωτέρων

τάξεων τοῦ γυμνασίου, θά περιέχονται λογοτεχνικά κείμενα τῆς καθαρεύουσας (Καλλιγᾶς, Βικέλας, Παπαδιαμάντης, Παπαρρηγόπουλος, Κάλβος, κλπ.), ὅπως θά περιέχονται δείγματα ὄλων τῶν ἐποχῶν καί ἰδιωμάτων μέ κατάλληλα σχόλια. Μόνο αὐτὴ θά εἶναι ἡ θέση τῆς καθαρεύουσας στήν παιδεία, θέση καθαρὰ ἱστορική.

Α Π Λ Ο Π Ο Ι Η Σ Η

- 1) Τοικὴ ἀπλοποίηση μέ τήν παραδοχὴ τοῦ μονοτονικοῦ συστήματος. Κατάργηση πνευμάτων καί διπλῶν γραμμάτων.
- 2) Κατάργηση τῆς ἱστορικῆς ὀρθογραφίας. Ἐκδοσὴ τῶν παλαιῶν βιβλίων μέ τὴ νέα μορφή.

Σ Χ Ο Λ Ι Κ Α Κ Τ Ι Ρ Ι Α

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ

- 1) Στὴν ἔδρα κάθε Δήμου ἢ Κοινότητος ὑπάρχει τοπικὴ ὑπηρεσία σχολικῶν κτιρίων. Στούς μεγάλους Δήμους (ὅπως στήν Ἀθήνα Πειραιᾶ Θεσσαλονίκης κλπ.) ὑπάρχουν δύο ἢ περισσότερες τέτοιες Τ.Υ.Σ.Κ.
- 2) Ἡ κάθε Τ.Υ.Σ.Κ. ἀπαρτίζεται α) ἀπὸ ἓνα Δημοδιδάσκαλο καί στὶς περιοχὲς πού ὑπάρχει Γυμνάσιο ἀπὸ ἓνα ἐκπαιδευτικὸ Μέσης καί ἀπὸ ἓνα ἀντιπρόσωπο κάθε τύπου Σχολεῖου. β) Ἀπὸ ἓνα ἀντιπρόσωπο τοῦ Δήμου ἢ Κοινότητος καί γ) ἀπὸ 2-3 ἀντιπρόσωπους τῶν γονέων ἢ κηδεμόνων τῆς περιοχῆς. Ὅλοι αὐτοὶ εἶναι αἵρετοί.
- 3) Ἡ κάθε Τ.Υ.Σ.Κ. βρίσκεται ὑπὸ τήν ἐξάρτηση καί τὸν ἔλεγχο ἑνὸς γραφείου Σχ. κτιρίων τοῦ Περιφερειακοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου, πού ἀπαρτίζεται κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο μέ τὴ συμμετοχὴ αἵρετοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Νομαρχίας, ἑνὸς ἐιδικοῦ Σχολιάτρου καί ἑνὸς Νομομηχανικοῦ.
- 4) Ἡ Τ.Υ.Σ.Κ. μέσα στὸν πρῶτο χρόνο τῆς λειτουργίας της πρέπει νά ἐξοικονομήσει τὸ σχ. κτίριο γιά κάθε σχολεῖο τῆς περιοχῆς πού δὲν ἔχει δικό του. Ἡ προσωρινὴ ἐξοικονόμηση θά γίνῃ μέ ἐνοικίαση ἢ καί ἐπίταξη (καί μέ ἐξοδα τοῦ Δήμου ἢ Κοινότητος ἢ τοῦ Κράτους).
- 5) Μέσα στὰ τέσσερα πρῶτα χρόνια ἢ κάθε Τ.Υ.Σ.Κ. πρέπει νά μεριμνήσει γιά τὴν ἰδρυση σχ. κτιρίων γιά κάθε σχολεῖο πού δὲν ἔχει δικό του. Πρὸς τοῦτο θά βρεῖ τὰ κατάλληλα οἰκόπεδα ἢ ἀπὸ τὰ Δημοτικά (Κοινοτικά) ἢ μέ ἀγορὰ ἰδιωτικῶν καί θά ἐποπτεύσει τὸ χτίσιμο τοῦ κτιρίου.
- 6) Τὰ ἐξοδα γιά τὴν ἰδρυση κάθε σχ. κτιρίου ἐξοικονομοῦνται:
  - α) Ἀπὸ εἰδικὴ ἐπιχορήγηση τοῦ Δήμου ἢ Κοινότητος.
  - β) Ἀπὸ εἰδικὸ Ταμεῖο κάθε σχολεῖου, πού πλουτίζεται μέ προαιρετικὲς συνεισφορές, ἐράνους, καταβολές κλπ. μέ τὴ φροντίδα τοῦ συλλόγου τοῦ προσωπικοῦ καί τοῦ συλλόγου τῶν γονέων ἢ τῆς Σχολικῆς Ἐπιτροπῆς.

- γ) 'Από τοκοχρεωλυτικά δάνεια που έχει το δικαίωμα να συνάπτει ή Τ.Υ.Σ.Κ. από το Κράτος ή από Τράπεζες με την εγγύηση του Κράτους.
- 7) Τα σχέδια των σχολικών κτιρίων και όλες οι σχετικές ενέργειες εγκρίνονται από το Γ.Σ.Κ. Περιφ. 'Εκπαιδευτικό Συμβούλιο.
- 8) 'Αποφυγή περιττής πολυτέλειας στα σχολικά κτίρια και επιδίωξη απλής και λιτής εμφάνισης με ικανοποίηση των πρακτικών αναγκών χωρίς πολλά έξοδα (μεγάλες αίθουσες, καλός προσανατολισμός, ευρύχωρες αδλές με γυμναστήρια, αποχωρητήρια, λουτρά κλπ.).
- 9) 'Η κατοικία του δασκάλου σαν παράρτημα θα είναι και πρότυπο κατοικίας.
- 10) 'Ιδρυση οικότροφείων.
- 11) Μορφωτική Λέσχη, αναγνωστήριο, βιβλιοθήκη.

Ε' ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

'Η λαϊκή παιδεία μέσα στη λαϊκή δημοκρατία θα είναι ένιαία και θα διαιρείται σε 4 περιόδους αντίστοιχες στις 4 περιόδους της ηλικίας του παιδιού.

α) Την προσχολική περίοδο που περιλαμβάνει την πρώτη παιδική ηλικία από 0 - 6 χρόνων (παιδικοί σταθμοί - νηπιαγωγεία - παιδικές εξοχές - συμβουλευτικοί σταθμοί κλπ.)

β) Την περίοδο ως την ήθη 7-14 χρόνων (δημ. σχολείο, περισχολικό ιδρύματα).

γ) Την περίοδο της ήθης 15-18 χρόνων (γυμνάσια, σχολές τεχνικές και καλλιτεχνικές, επιμόρφωση και περισχολικά ιδρύματα) και

δ) Την περίοδο 19-22 χρόνων (Πανεπιστήμια, Πολυτεχνεία, 'Ανώτατες Σχολές δηλ. Παιδαγωγικές, τεχνικές, γεωργικές, στρατιωτικές κλπ.).

Παράλληλα: ειδικά σχολεία ανωμάτων και καθυστερημένων, αναπήρων, κουφαλάων και τυφλών παιδιών. "Ασυλα ηλικιών, εγκατελειμένων και ξεπεσμένων παιδιών.

Ζητήσαμε παιδεία καθολική που θα αγκαλιάσει τα παιδιά από 0-22 χρόνων. 'Ο κεφαλαιοκρατισμός ιδιαίτερα κατά τη φασιστική του έκδηλωση, έρριξε το λαό και τα νειάτα στην πείνα και την άθλιότητα. Καμιά σοβαρή φροντίδα δεν πήρε για τη μάνα και για το μικρό παιδί. Βέβαια κάποια προσπάθεια έγινε από το Πατριωτικό 'Ιδρυμα, από το Κράτος και από άλλους οργανισμούς, όμως αυτή ήτανε σπασμωδική, άσημαντη και σποραδική. Πάντα ήταν πρωτοβουλία μερικών φιλανθρώπων, ποτέ όμως δεν ήταν προγραμματισμένη προσπάθεια του Κράτους, προσπάθεια να προστατέψει τη μάνα και το παιδί. Γι' αυτό βλέπουμε σταθμούς παιδικούς μέσα σε μεγάλες πόλεις και σε κέντρα περισσότερο άριστοκρατι-

κά, ενώ στη συνοικία, στο συνοικισμό, στις μικρές πόλεις, στο χωριό, δεν υπάρχει τίποτα. Βέβαια οι σταθμοί αυτοί και οι παιδικές στέγες, μπορεί να είναι πολυτελέστατες, με όλες τις ανέσεις, θα λέγαμε υπερβολικές ανέσεις, αλλά αυτές είναι οι θιτρίνες, το μέσο για επίδειξη, για κοσμική κίνηση περισσότερο, παρά για να εκπληρώσουν το χρέος της κοινωνίας απέναντι στη μάνα και στο παιδί.

Μέχρι τώρα τελευταία, οι περιπέτειες του πολέμου και της κατοχής, οι διώξεις και η οικονομική απογύμνωση του τόπου, έπληξαν βαρύτερα, όπως ήταν φυσικό, τη νέα γενιά. Χιλιάδες είναι τα παιδιά και οι νέοι, που ο υποσιτισμός, η όρφάνεια κι η εγκατάλειψη τα έκαμαν φυματικά. Χιλιάδες άλλα πέσανε στην άλητεια ή στο χειρότερο μεταπρατισμό. Κι αν κοντά σ' αυτά συλλογιστούμε και τον υποσιτισμό της μάνας και του παιδιού, το όμαδικό θανατικό που χτύπησε τα θρέφη, θα καταλάβουμε τη σημασία που έχει η γρήγορη και επίμονη οργάνωση από την παιδεία της προστασίας μάνας και παιδιού.

Ζητούμε η προσχολική παιδεία να αγκαλιάσει το παιδί από την εποχή της κύησης ως τα συμπληρωμένα 6 χρόνια. Να οργανώσει και να μεριμνήσει για την προσχολική ηλικία προγραμματικά αποδίδοντας τη σωστή σημασία που έχει η ηλικία αυτή για την ευημερία του λαού.

1. Ζητούμε να εξασφαλιστεί καλός τοκετός. Πρέπει να ιδρυθούν παντού και στο τελευταίο χωριό λαϊκά ή κοινοτικά Ιατρεία που να παρακολουθούν και να φροντίζουν για τις έπιτοκες γυναίκες. Να εξασφαλιστεί επίδομα για την άπορη λεχώνα κατά τις ημέρες του τοκετού και σπάργανα για το θρέφος.

2. 'Η έπισκέπτρια αδελφή. Να υπάρχει και στα πιο απομακρυσμένα χωριά και να δίνει πρό, κατά, και μετά τον τοκετό τις απαραίτητες συμβουλές και στην ανάγκη να μείνει αυτή να περιποιηθεί το σπίτι και τη λεχώνα.

3. Να υπάρχουν άσυλα για τη λεχώνα και το έμφορ, όταν κριθεί από την έπισκέπτρια αδελφή, ότι οι συνθήκες του σπιτιού είναι θλαβερές για την υγεία μητέρας και παιδιού.

4. Να όριστεί με νόμο ότι στην περίπτωση που η μητέρα δεν πρέπει να αναθρέψει το παιδί της (άλκοολική, έλευθερίων ήθων, φυματική), θα είναι όποχρεωτική η απομάκρυνση του παιδιού και η ανατροφή του σε παιδικό άσυλο.

5. Να ιδρυθούν παιδικοί σταθμοί παντού, όπου η μητέρα είναι αναγκασμένη να έργαστεί έξω από το σπίτι της και δε μπορεί να φροντίσει ή ίδια για τα παιδιά της.

6. Να ιδρυθούν συμβουλευτικοί σταθμοί με πολλαπλή αρμοδιότητα για τους γονείς. 'Ο γιατρός θα δώσει τις συμβουλές του για την υγεία και εδγονία, ο νομικός για ζητήματα οικογενειακά, ο παιδαγωγός για την άγωγή των παιδιών κτλ.

7. Να ιδρυθούν παιδικές έξοχές, απαραίτητες για τα παιδιά που ζούν σε συνοικίες ή τόπους άθυγιεινούς (κοντά σε εργοστάσια σε κακές συνθήκες ζωής) για να αλλάζουν τον άέρα τους και περι-

θάλλον. Σε έξοχικές επαύλεις να ιδρυθούν αναρρωτήρια για βρέφη ανάμικτά με διαμονή 4-5 εβδομάδων.

8. Οι παιδικοί σταθμοί και τα νηπιαγωγεία πρέπει να γίνουν υποχρεωτικά σε όλα τα χωριά και τις πόλεις που φοιτούν τα παιδιά από 2-6 ετών.

9. Πρέπει μέσα στην πόλη, μέσα στα πάρκα να εξασφαλιστούν χώροι, χαράς για τα παιδιά.

Για όλα αυτά θέβαια χρειάζονται πόροι "Ομως το κράτος πρέπει να επιβαρυνθεί με όλα τα έξοδα αυτά και να συντρέξουν το έργο τους οι κοινότητες, όπως και οι τοπικές οικονομικές οργανώσεις. Μια κλιμάκωση άλλως τε δαπανών όπου και οι γονείς θα προσφέρουν κάτι λ.χ. τρόφιμα, αφού θα μένει το παιδί όλη την ημέρα, θα λύσει το ζήτημα των πόρων.

Σύμφωνα με τις πάρα πάνω απαιτήσεις χωρίζουμε την προσχολική ζωή σε τρία στάδια:

Την ενδομήτρια ζωή του παιδιού, τη θρεφική ή ηλικία από 0-2 ετών και τη νηπιακή από 2-6.

Για την ενδομήτρια ζωή και την εξασφάλιση καλού τοκετού αναφέραμε τα μέτρα που πρέπει να πάρει η παιδεία.

2. ΠΑΙΔΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ

Τα παιδιά που θα μείνουν στους παιδικούς σταθμούς και στα νηπιαγωγεία από το πρωί ως το βράδυ, πρέπει να πάρουν σωστή διαπαιδαγώγηση, ώστε να αποκτήσουν γρήγορα προσωπικές συνήθειες, αναγκαίες για την εξυπηρέτηση του ίδιου του εαυτού τους, αλλά και για να μπορούν να συμπεριφερθούν όπως πρέπει στο διπλανό τους και στο γύρω τους κόσμο. 'Ακόμα να τους δοθούν ευκαιρίες για εμπειρίες, να ασκήσουν και να αποκτήσουν Ικανότητες που χρειάζονται απαραίτητα για την ατομική και κοινωνική τους ζωή.

Παιδικοί σταθμοί: Θα παίρνουν παιδιά 3 μηνών ως 4 χρονών, θα χωρίζονται σε δυο τμήματα. Το α) τμήμα θα έχει τα βρέφη από 0-2 ετών και το β) τμήμα θα έχει παιδιά από 2-4 ετών. Το παιδί στο α) τμήμα έχει ανάγκη αύστηρης επίβλεψης και για την τροφή του και για το ντύσιμό του και για τον ύπνο του και γενικά για τη σωματική του διάπλαση και εξέλιξη.

'Από 2 χρόνων πιά, το παιδάκι δε μένει σε ένα μέρος, περπατεί μόνο του, πηγαίνει στον κήπο, ενδιαφέρεται για τα παιχνίδια του. Πρέπει λοιπόν να προσέξουμε και το περιβάτημά του, να γίνει όπως πρέπει, και τα παιχνίδια να είναι τέτια, που να του άσκοϋν και την κίνηση και όλες τις αισθήσεις, αφή, ακοή, όραση, όσφρηση, γεύση. 'Ο κήπος μαζί με τα λουλούδια, τα δέντρα, τα κατοικίδια ζώα που πρέπει απαραίτητα να υπάρχουν εκεί ή άφθονη άμμο, το νερό, μια πλακοστρωμένη έχταση ώστε τα παιδιά να χτίζουν, να ποτίζουν, να μουντζουρώνουν, να τρέχουν είναι ό

περίκοσμος που πρέπει να δημιουργήσουμε μέσα στον παιδικό σταθμό. Το παιδί εκεί θα άσχολεϊται ελεύτερο, θέβαια, με την επίβλεψη του ενήλικου, ποτέ όμως με την επέμβασή του. Θα επιβλέπουν οι ενήλικοι και σύγχρονα θα κανονίζουν, ώστε μέσα απ' την άπασχόλησή του να άποχτήσει το μικρό τις αναγκαίες συνήθειες και Ικανότητες για την εξυπηρέτηση του εαυτού του, να μεταφέρει λ.χ. την καρεκλίτσα του, να πλένει τα χεράκια του, να μη λερώνεται, όταν τρώει και όταν παίζει. Να εξοικειωθεί με τη γάτα, το σκύλο, τις κότες και να μάθει να τα περιποιείται. Θα αφήνουμε τα παιδιά μόνα τους, στη διάθεσή τους, να παίζουν όπως και τι θέλουν. "Ομως θα έκμεταλλευτούμε όσο γίνεται το παιχνίδι, ώστε να άσκηθούν στο θάδισμα, στη σωστή άρθρωση, να κάνουν κάθε κίνηση σταθερά και όπως πρέπει, ώστε να βοηθηθεί η σωματική τους ανάπτυξη. 'Απαραίτητο είναι να συνηθίσουμε τα παιδιά μεταξύ 2-4 χρόνων να πλένονται, να χτενίζονται κλπ. Τα μικρά αυτής της ηλικίας ζητούν τη συντροφιά. Το καθένα όμως παραδέρνει με το δικό του κόσμο. Γι' αυτό συνεργασία και συνεννόηση σε ηλικία 3-4 χρόνων είναι υποτυπώδης. Σ' αυτή την ηλικία δε θα κάνουμε καμία προσπάθεια για να τους μεταδώσουμε γνώσεις. Θα τα αφήσουμε ελεύτερα και άβίαστα να κατατάσσουν χωρίς και αυτά να καταλαβαίνουν μέσα τους τις εμπειρίες που θα άποχτούν από τα παιχνίδια τους. Τον κήπο, τα ζώα, γενικά από τον περίκοσμό τους. Και όταν καταλάβει ο ενήλικος, πως η στιγμή και η διάθεση του παιδιού είναι κατάλληλη, άς διηγηθεί παραμυθάκια, άς τους μάθει τραγουδάκια, να τα θάλει να τρέξουν ομαδικά, να συνηθίσουν να σταματούν όπου τα διατάξει, να πηγαίνουν ως ένα σημείο και να γυρίζουν πίσω κτλ.

'Η σημασία του παιδικού σταθμού είναι έξαιρετικά μεγάλη για τη ζωή ενός τόπου όπου η μητέρα είναι αναγκασμένη να εργάζεται έξω από το σπίτι τον περισσότερο καιρό. "Ομως η σημασία του μεγαλώνει αν συλλογιστούμε, ότι γίνεται έστία έκπολιτιστική και μαζί διατήρησης της λαϊκής υγείας. Με τις φωτισμένες άδερφές, που θα έχουν τις απαραίτητες θρεφοκομικές γνώσεις και άκόμα παιδαγωγικές, ψυχολογικές και υγιεινής, θα γίνουν συντελεστές για τη διατήρηση και τη γερή διαμόρφωση ψυχική και σωματική της νέας γενιάς.

3. ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ

ΠΑΙΔΙΑ 4-6 ΕΤΩΝ

Το έργο των παιδικών σταθμών θα συνεχίσουν τα νηπιαγωγεία. Βέβαια λειτουργούν στην 'Ελλάδα νηπιαγωγεία, ο άριθμός τους όμως θα δείξει πόσο άμέλησε το κράτος το βασικό αυτό καθήκον άπέναντι του λαού.

Κατά το σχολικό έτος 1937-38 ύπήρχαν:

Σύνολο δημοσίων νηπιαγωγείων	743
Λειτουργήσαν μέσα σε δημοτικά σχολεία	713
και σε δικά τους με ένοικιο χτίρια μόνο	30

'Εφοίτησαν σ' αυτά ἄρρενα νήπια	19.663
» θήλεα »	18.725
σύνολο νηπίων	38.388
ἀπέθαναν	52

'Εφοίτησαν ὡς τὸ τέλος τοῦ χρόνου 38.302

Οἱ ἀριθμοὶ αὐτοὶ μᾶς δείχνουν τὴν ἐγκληματικὴν πραγματικὰ ἀδιαφορία τοῦ Κράτους στὸ παιδί, ἀφοῦ τὸ σύνολο τῶν νηπίων σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα θὰ πρέπει νὰ ὑπολογισθεῖ σὲ 250.000. Ὅλα αὐτὰ τὰ νήπια μένουν τελείως ἀβοήθητα καὶ τῶν λαϊκῶν τάξεων κυριολεκτικὰ στὸ δρόμο ἐγκαταλειμένα. Ὅμως στὸ νηπιαγωγεῖο τὸ παιδί θρῖσκει μητρικὴ περίθαλψη, θρῖσκει καταφύγιο, ἀποχτάει ἔγκαιρα καλὲς συνήθειες καὶ προπαντὸς στερεώνεται ἡ ὑγεία του καὶ προάγεται ἡ σωματικὴ καὶ ψυχικὴ του διάπλαση. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τονιστεῖ ἐδῶ ἡ τεράστια βελτίωση ποὺ θὰ φέρουν τὰ νηπιαγωγεῖα στὴν ὑγεία γενικὰ τοῦ λαοῦ. Ἡ θνησιμότητα τῶν βρεφῶν, ἡ καχεξία ποὺ θασσανίζει τὰ παιδιὰ μας, ἡ ἀδυναμία τοῦ λαϊκοῦ σπιτιοῦ νὰ δώσει σωστὴ διαπαιδαγώγηση στὴν ἡλικία ποὺ μπαίνουν οἱ πρῶτες μεταβολές καὶ ποὺ διαμορφώνονται οἱ ψυχικὲς ιδιότητες γιὰ τὴν αὐριανὴν προσωπικότητα, θὰ ἐξουδετερωθοῦν μέσα στοὺς παιδικοὺς σταθμοὺς καὶ τὰ νηπιαγωγεῖα.

Ἡ θάση γιὰ τὴ διαπαιδαγώγηση τῶν νηπίων 4-6 ἐτῶν θ' ἀποτελέσει τὸ αὐθόρμητο καὶ αὐτοδραμιούργητο παιχνίδι ποὺ εἶναι τὸ κέντρο τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ παιδιοῦ, ἡ μόνιμη ἄς τὸ ποῦμε, ἀπασχόλησή του. Τὸ παιδί ζεῖ γιὰ νὰ παίξει, ἐνεργεῖ γιὰ νὰ παίξει, καὶ τὸ παιδί ποὺ παίξει εἶναι τὸ παιδί ποὺ ὑπόσχεται πολλά. Ἀλλὰ πρέπει νὰ παίξει τὰ παιδικὰ του παιχνίδια ποὺ ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες καὶ σὲ ὅλο τὸν κόσμον εἶναι τὰ ἴδια. Ὅσοι βιολογικοὶ τὰ ἐπιβάλλουν γιὰ νὰ ἀσκοῦν καὶ νὰ δυναμώνουν τὸ σῶμα, νὰ θρέσουν τὴ φαντασία καὶ νὰ προετοιμάζουν τὰ ἄτομα μὲ τὴν ἀνάγκη τῆς ομάδας, ποὺ ἀπ' τὴ φύση τους ἔχουν, γιὰ τὴ κοινὴ ζωὴ. Ἔτσι δυναμώνεται ἡ κοινωνικότητα, καὶ σχηματίζονται οἱ ἠθικοκοινωνικοὶ νόμοι.

Π.χ. νὰ εἶναι καθαρὸ, νὰ μὴ βρωμίζει τὸ τόπο ποὺ παίξει, νὰ μὴ ἀρπάζει τὰ παιχνίδια ἀπὸ ἄλλα παιδιὰ, νὰ μὴ λείει φέμματα, νὰ βοηθάει σὲ ὅλα, νὰ μὴ περιμένει ὅλα ἀπὸ τοὺς ἄλλους κλπ.

Ἐνα σύστημα ποὺ θὰ διαλέξει κεῖνα ποὺ εἶναι χρήσιμα ἀπ' τὰ παλαιά, μὰ κύρια θὰ θασιστεῖ ἀπάνω στὴ πλούσια, ζωνρὴ, πολύπλευρη, γνήσια καὶ ἀποκλειστικὰ παιδιὰστικὴ αὐτὴ λειτουργία, τὸ παιχνίδι. Θὰ τὸ χρησιμοποιήσει ὡς ἀφετηρία καὶ μαζὶ κέντρο γιὰ ν' ἀσκηθεῖ τὸ μυαλό καὶ οἱ δεξιότητες τοῦ παιδιοῦ, πάνω σ' αὐτὸ θὰ στηριχτεῖ γιὰ ν' ἀποχτήσουν τὰ παιδιὰ πλούσιες ἐμπειρίες, νὰ γεννηθεῖ μέσα τους ἡ ἐσωτερικὴ πειθαρχία καὶ νὰ ριζοβολήσουν οἱ κοινωνικὲς ἀρετές. Αὐτὸ τὸ σύστημα θὰ ἔχει ἀποτελέσματα πιὸ σταθερὰ καὶ δυναμικότερα. Πρέπει νὰ ἐκμεταλλευτομε κεῖνο ποὺ ἐκ τῶν ἔσω μᾶς δίνει τὸ παιδί. Τὴν ὁρμὴ καὶ τὸ θάρρος, τὴ μεγάλη συνδυαστικὴ φαντασία καὶ τὴ δημιουργικότητα ποὺ δείχνεται στὸ αὐτοσχέδιο παιχνίδι, τὴν ἀνεξάντητη πρωτοβουλία καὶ τὴν ἀδιάκοπη δυνατότητα νὰ ὑπερνικᾷ τις δυσκολίες. Ὅλα αὐτὰ συμβαίνουν τὴν ὥρα ποὺ παίξει τὸ παιδί. Ἀσκεῖται τὸ μυαλό του, πειθαρχεῖ στὸ νόμον ποὺ ὀρίζει τὸ παιχνίδι, δυναμώνεται μέσα του ἡ ἀνάγκη

γιὰ ὁμαδικὴ συνεργασία. Ἐδῶ χρειάζεται ὁ δάσκαλος νὰ εἶναι πλούσια προικισμένος. Πρέπει νὰ εἶναι καὶ αὐτὸς δημιουργὸς γιὰ νὰ μπαίνει κάθε στιγμή στὸ νόημα τῶν παιχνιδιῶν τῶν παιδιῶν, νὰ εἶναι παιδαγωγὸς ὥστε νὰ παρεμβαίνει μόνο γιὰ τὴν προαγωγή καὶ πρόοδο τοῦ παιδιοῦ, νὰ εἶναι ψυχολόγος γιὰ νὰ νοιώθει τὴ παιδιὰτικὴ ἐξέλιξη καὶ κίνηση, καὶ ἀκόμα νὰ εἶναι ποιητὴς γιὰ νὰ χαίρεται τὴν ὁμορφιά τῶν παιδικῶν συνθέσεων. Θέλει στὸ σύστημα αὐτὸ ὁ δάσκαλος νὰ εἶναι στὸ κέντρο μὰ καὶ ἀποτραθηγμένος στὴ γωνιά του. Πρέπει νὰ εἶναι παρατηρητὴς ἀκούραστος καὶ ὑποκινητὴς μὲ σύστημα καὶ καθορισμένη προοπτικὴ. Θὰ συνηθίσει τὰ παιδιὰ, χωρὶς νὰ γίνεται ἀντιληπτό, στὴ συστηματικὴ δουλειὰ καὶ στὴ θετικὴ ἀπόδοση. Θὰ τὰ συνηθίσει νὰ σέβονται τις διαφορὲς κοινωνικὲς ἀρετές, ὥστε ἡ πειθαρχία νὰ τοὺς γίνεῖ σιγὰ - σιγὰ ἀδιάσθη ἀνάγκη. Π.χ. νὰ ὑποτάσσεται καὶ στὴ θέληση τῆς ομάδας νὰ μὴ τὰ θέλει ὅλα δικά του, νὰ μὴ κακομεταχειρίζεται τὰ ἀδύνατα παιδιὰ, νὰ εἶναι καλόβολο, νὰ εἶναι τίμιος, καὶ καλὸς σύντροφος κτλ.

Ὅπως εἶναι φανερὸ ἀφετηρία στὸ σύστημα αὐτὸ εἶναι τὸ παιχνίδι, ἡ γνησιότερη πηγὴ τῆς παιδιὰτικης ἐνέργειας. Ἀνοίγει σὰ δημιουργικὴ δρᾶσὴ διάπλατα καὶ προάγει τὸ διανοητικὸ καὶ τὸ συναίσθηματικὸ κόσμον τοῦ παιδιοῦ. Ἐνῶ δυναμώνει καὶ τὸ σῶμα. Ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ τοῦ συστήματος ἀπαιτεῖ ἀένανη παρακολούθηση καὶ ἐπεξεργασία ὥστε νὰ συμπληρώνει, διαμορφώνει καὶ καταρτίζει ὅλους καὶ ὅλα.

Θρανιά δὲ χρειάζονται. Λίγα καρεκλάκια καὶ λίγοι ξαπλωτήρες εἶναι ἀρκετά. Χρειάζεται ὅμως ἕνας μεγάλος κήπος ἢ χῶρος μὲ ἄμμο, μὲ τρεχούμενο νερὸ, μὲ ἀρκετὴ ἔκταση ἀσφαλτοστρωμένη ἢ πλακοστρωμένη, μὲ δέντρα, μὲ φυτὰ καὶ κατοικίδια ζῶα καὶ μία αἰθουσα χειμωνιάτικη γιὰ τις δουλειές σὲ κλειστὸ χῶρον.

Πίνακες, μολύβια, κιμωλίες, χαρτιά γιὰ νὰ ζωγραφίζουν. Τὰ ἀπαραίτητα σκεύη καὶ ἐπιπλα γιὰ τὴν ὑγιεινὴ καὶ γιὰ τὴ διατροφή τοῦ παιδιοῦ. Ἀκόμα πλούσιο ὕλικὸ ἀπὸ φασόλια, ρεβύθια, ξυλαράκια, ὀδοντογλυφίδες, χρωματισμένα γιὰ νὰ κάνουν διάφορα παιχνίδια. Πολλὰ βιβλία μὲ εἰκόνες. Μικρὰ ποτιστηράκια, κουβαδάκια, φτυαράκια, κ.λπ. Μικρὰ ὄργανα γιὰ τζάζ - μπάντ, τούμπανο, τρίγωνα, καστανιέτες κ.λπ. Γιὰ τὸ στόλισμα τῆς τάξης γλάστρες καὶ ὠραίες εἰκόνες. Διάφορα παιχνίδια τραπεζιοῦ, ποὺ ἀσκοῦν τὴν ὄραση, τὴν ἀκοή, ἀφή, γεύση, ὄσφρηση, ποὺ τὰ ἐπινοεῖ ὁ δάσκαλος καὶ τὰ ἐτοιμάζει ἀπὸ πρόχειρα ὕλικά. Μιά τέτια ἐργασία ἀπαιτεῖ νηπιαγωγὸ κατάλληλο, ποὺ θὰ εἶναι ἱκανὸς νὰ νοιώθει τὸ παιδιὰτικο παιχνίδι, νὰ χαίρεται τις παιδιὰτικες συνθέσεις.

Τὸ ἔργο τῶν παιδικῶν σταθμῶν καὶ τῶν νηπιαγωγείων θὰ συμπληρώνεται ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς σωματικῆς ὑγείας καὶ ὁμαλῆς ἐξέλιξης ἀπὸ τὸ γιατρὸ καὶ τὴν ἐπισκέπτρια, ἀδελφή. Ὁ γιατρὸς στοὺς συμβουλευτικοὺς σταθμοὺς θὰ ἐξετάζει τὰ βρέφη, θὰ τὰ ζυγίζει καὶ θὰ κανονίζει τὴ διαίτα καὶ τὴ γενικὴ περιποίησή τους. Ἡ ἐπισκέπτρια ἀδελφή θὰ κάνει συχνὲς ἐπισκέψεις στὸ σπίτι γιὰ νὰ βλέπει ἂν ἐφαρμόζονται οἱ ὁδηγίες. Ἡ ἴδια θὰ γνωματεύει γιὰ νὰ χορηγηθεῖ γάλα, σιτάρι, κ.λπ. καὶ ὅτι ἄλλο ἔχει ἀνάγκη τὸ βρέφος γιὰ ν' ἀναπτυχτεῖ κανονικά. Στὰ νηπιαγωγεῖα θὰ παρακολουθοῦν τὴν ὑγεία τῶν παιδιῶν, θὰ τὰ προφυλάγουν ἀπὸ μεταδοτικὲς ἀρρώστιες, θὰ παρακολουθοῦν τὴν καλὴ καὶ ὑγιεινὴ διατροφή τους, κανονί-

ζοντας και σε ποσότητα και σε ποιότητα τα γεύματα, όπως και τη μεσημερινή Zωρη ανάπαυση. Έτσι η μητέρα ησυχη θα παραδίνει το παιδί το πρωί που πηγαίνει στη δουλειά της και θα το παίρνει το βράδυ που θα γυρίζει. Η νεολαία έχοντας συνείδηση της σπουδαιότητας που έχουν για την εθνική μας ζωή και για την ανακούφιση της εργαζόμενης μητέρας τα πάρα πάνω μέτρα, θάζει σαν πρώτο δρο συγχρονισμένης παιδείας την έπιχτασή της και την οργάνωσή της στην προσχολική ηλικία από 0 - 6 χρόνων συμπληρωμένο. Είναι το πρώτο βήμα για να γίνει η παιδεία πραγματική λαϊκή.

ΣΤ'. Ο ΠΡΩΤΟΣ ΒΑΘΜΟΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ (7—14 ΧΡΟΝΩΝ)

ΓΕΝΙΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΩΣ ΤΑ ΣΗΜΕΡΑ ΚΑΙ ΟΙ ΝΕΟΙ ΣΚΟΠΟΙ.

Α) Πραγματική παιδεία που να εξυπηρετεί τις ολικές και πνευματικές ανάγκες του λαού μας δεν υπάρχει ακόμη στη χώρα μας. Η σημερινή παιδεία ήταν και είναι αντιλαϊκή, αντιεπιστημονική, αντιοικονομική.

Αντιλαϊκή είναι και η δημοτική παιδεία, γιατί σκοπό της έχει όχι την εξυπηρέτηση των αναγκών του ελληνικού λαού των 92%, αλλά να προετοιμάζει τους μαθητές για τη μέση κλασική παιδεία, που, όπως ξέρουμε, υπηρετεί την ελληνική ολιγαρχία, μόλις το 8%.

Αντιεπιστημονική, γιατί και το πρόγραμμά της και οι μέθοδοί της δεν στηρίζονται στα σύγχρονα πορίσματα της επιστήμης, της παιδαγωγικής και της ψυχολογίας.

Αντιοικονομική, γιατί δεν στηρίζεται στις οικονομικές ανάγκες της χώρας μας και δεν έχει σκοπό τη μόρφωση δημιουργικών ανθρώπων, εξειδικευμένων για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας μας.

Β) Η σημερινή δημοτική παιδεία ούτε υποχρεωτική είναι ούτε ενιαία, ούτε αυτότελη, ούτε και εξάχρονη, άλλ' ούτε και δωρεάν.

Υποχρεωτική γενικά δεν είναι σήμερα η δημοτική παιδεία. Οι νόμοι για την υποχρεωτική φοίτηση δεν λειτούργησαν σχεδόν ποτέ. Καμιά μέριμνα δεν πάρθηκε για τα παιδιά που δε φοιτούν στο δημοτικό σχολείο και εργάζονται είτε από ανάγκη, είτε εκμεταλλευόμενα από ενήλικους. Από τα παιδιά, που γράφονται στην α' τάξη του δημοτικού, λιγότερα από το 1)3 φτάνει (και σ' όμαλές μάλιστα εποχές) στην σ' τάξη. Έτσι στην έπιτηρίδα π.χ. της δημοτικής παιδείας κατά το σχολικό έτος 1936—5/ γράφτηκαν στην α' τάξη 216.283 παιδιά και στην σ' τάξη 62.965, ποσοστό δηλαδή 29%.

Αυτότελη δεν υπήρξε ποτέ η δημοτική εκπαίδευση. Ήταν πάντα υποταγμένη στη Μέση Παιδεία. Ακόμη και το εξάχρονο δημοτικό σχολείο γίνθηκε τετράχρονο για να υπηρετηθεί καλύτερα η Μέση Παιδεία.

Εξάχρονη ουσιαστικά Παιδεία δεν έχουμε σήμερα. Τώρα και 10 χρόνια η δημοτική Παιδεία είναι τετράχρονη. Άλλα και όταν ήταν εξάχρονη και σήμερα που τυπικά τα δημοτικά σχολεία είναι εξάχρονα, ουσιαστικά τα περισσότερα παιδιά διαρρέουν από την Β' και Γ' τάξη και δεν τελειώνουν το Δημ. Σχολείο.

Δωρεάν τέλος δεν παρέχεται η δημοτική εκπαίδευση. Βέβαια το Σύνταγμα ορίζει τη Δημοτική Παιδεία δωρεάν. Άλλά ο μαθητής έπιθα-

ρύνεται με ένα σωρό ξεθωά εγγραφής, βιβλία, σχολικά είδη, συσσίτιο, προαιρετικές εισφορές που είναι ουσιαστικά υποχρεωτικές κλπ.

Γ) 'Η Παιδεία Α' βαθμού θα είναι ενιαία, αυτότελη, υποχρεωτική, θα δίδεται δωρεάν και θα είναι οκτάχρονη.

'Οκτάχρονη θα είναι γιατί τα παιδιά, ως τα 14 χρόνια τους συμπληρωμένα, θα είναι ικανά να πάρουν όλα τη γενική στοιχειώδη μόρφωση που θα τους δώσουμε. Γιατί το Δημοτικό Σχολείο είναι το μόνο σχολείο απ' όπου περνά σήμερα όλος ο ελληνικός λαός. Το σπουδαιότερο όμως είναι γιατί θα έχουν φανερωθεί ως τότε οι κλίσεις του, και η έκλογή του κατόπιν για το επάγγελμα που θα ακολουθήσει: θα είναι πιο σωστή και πιο άποδοτική.

Δ) 'Η Παιδεία Α' βαθμού θα έχει σκοπό να δώσει στο παιδί γενική στοιχειώδη μόρφωση.

Ε) Το νέο αναλυτικό πρόγραμμα θα δίδει στο παιδί μια εικόνα της φύσης και της ανθρώπινης κοινωνίας, θα συνδέει την επιστημονική γνώση με την τεχνική εργασία, και θα προάγει τα ιδανικά της ειρήνης, της δημοκρατίας, της λευτεριάς και ανεξαρτησίας της Πατρίδας, της αλληλοβοήθειας, της συνεργασίας ανάμεσα στους λαούς της γης.

Σ 1) 'Η όλη εργασία του σχολείου θα στηρίζεται στις αρχές της εργασίας, της άμεσης πραγματικότητας και αυτοδιοίκησης. Πάνω στις αρχές αυτές θα στηριχτεί και η σχολική και έξωσχολική ζωή του παιδιού. Το παιδί θα οργανώνει τη ζωή του στο σχολείο, τις σχέσεις του με τον συμμαθητή του, τις σχέσεις του με την κοινωνία των ενηλίκων. 'Η έσωτερική πειθαρχία θα είναι η μόνη πειθαρχία και θα λείπει ο έξωτερικός αναγκασμός, οι θάνασες τιμωρίες κι' οι ατομιστικές αμοιβές.

Ζ) 'Η Παιδεία πρέπει να θεμελιώσει το έργο της στην σωματική υγεία του μαθητή. Για να γίνει αυτό, χρειάζεται ριζική αναδιοργάνωση της σχολιατρικής υπηρεσίας, εύρυχωρα και υγιεινά διδακτήρια, πλούσια μέσα για παιχνίδια και σωματικές ασκήσεις.

'Η προστασία της σχολικής ηλικίας θα γίνει συστηματική. Παιδικά νοσοκομεία, ιατρεία, εύρυχωρα και υγιεινά πρεθαντόρια για τα άρρωστα παιδιά. Συσσίτια σχολικά, κυρίως για τα άρρωστα και άπορα παιδιά.

'Ολη η παιδική αντίληψη στην περίπτωση αυτή, η πρόνοια και η προστασία της υγείας του μαθητή θα στηρίζεται σε αυστηρές επιστημονικές βάσεις.

Η) Για να επιτύχει τους παραπάνω σκοπούς της η Παιδεία Α' βαθμού χρειάζεται κυρίως δασκάλους πλατεία και πολύπλευρα μορφωμένους, αφιερωμένους στην πρόοδο και ανύψωση του ελληνικού λαού.

Σ το δύσκαλο αυτό η Πολιτεία θα εξασφαλίζει μια ζωή ελεύθερη από κάθε οικονομικό, ηθικό και πνευματικό καταναγκασμό.

Σκοπός του σχολείου 1ου βαθμού. 'Ο 1ος βαθμός της Παιδείας πρέπει να είναι υποχρεωτικός, ενιαίος, αυτότελος, δωρεάν και δωρεάν, πρέπει να δώσει στο παιδί στοιχειώδη γενική μόρφωση.

Στοιχειώδης: Μόνον επειδή θα συμπληρώνεται υποχρεωτικά με τα επιμορφωτικά σχολεία. Γενική: Γιατί σκοπός μας είναι να δώσει στα παιδιά ως τα 14 χρόνια: α) Γενική ιδέα για τη φύση και τις ανθρώπινες κοινωνίες σαν φυσικά και κοινωνικά όντα με βάση την οργανωμένη ομαδική ζωή και τη σημερινή πραγματικότητα. β) να συνηθίσει το μυαλό του στις σωστές μέθοδους που συνδυάζουν την επιστημονική γνώση με την τεχνική εργασία, και γ) να ριζώσει στις καρδιές τους το αίσθημα της ανθρώπινης αλληλεγγύης και δικαιοσύνης, ώστε να τους κάμει δημιουργικούς φορείς των θεσμών της Λαϊκής Δημοκρατίας. Ζητούμε και επίμονο η μόρφωση να είναι γενική και όχι επαγγελματικά ειδικευμένη στον Α' βαθμό. Γιατί η γενική μόρφωση και μαζί επαγγελματική είναι συγχώνευση της μέσης και δημοτικής Παιδείας μέσα σ' ένα βαθμό, και αυτό πολύ περιορισμένο χρονικά, ώστε να μη πετυχαίνεται ούτε το ένα, ούτε το άλλο. Θέλουμε λοιπόν ο Α' βαθμός της Παιδείας να δίνει γενική μόρφωση, στηριγμένη στην αρχή της εργασίας, της άμεσης πραγματικότητας και της αυτοδιοίκησης, που αναπτύξαμε παραπάνω.

Ζητούμε 8χρονο υποχρεωτικό για όλα ανεξαιρέτως τα παιδιά τον 1ο βαθμό της παιδείας, διαιρεμένο σε δύο κύκλους: τον 1ο και τον 2ο ανά 4 χρόνια. Στον 1ο θα φοιτούν παιδιά ηλικίας 7 - 10 ετών και στον 2ο 11 - 14. Και ζητούμε 8χρονο τον 1ο βαθμό γιατί α) 'Η Λαϊκή Δημοκρατία πρέπει να κάμει επιλογή του ανθρώπινου υλικού, πρέπει να ετοιμάσει τους «κατάλληλους» για τις «κατάλληλες» θέσεις. Γι' αυτό πρέπει να μείνει το κάθε παιδί στο σχολείο του 1ου βαθμού, ώσπου οι σωματικές και πνευματικές του ικανότητες ν' αναπτυχθούν και να επιτρέψουν τη σωστή επιλογή. Αυτό πρέπει να γίνει πριν από τα 13 χρόνια. Τότε, λείπει η ψυχολογία, είναι δυνατή η σωστή διάγνωση για επαγγελματικές κλίσεις και ικανότητες. 'Ετσι μόνον θα εξασφαλίσουμε τη δημιουργικότητα και την πλούσια απόδοση, όταν ο καθένας μας δουλεύει σύμφωνα με τις κλίσεις του, όταν ο καθένας μας θρει σωστή θέση στην κοινωνική εργασία. 'Ετσι μόνον θα γίνει δυνατή η μεγαλύτερη απόδοση κι' η βελτίωση όλης της παραγωγής, πνευματικής και υλικής, της χώρας μας.

β) Με το υποχρεωτικό 8χρονο δημοτικό για όλα τα παιδιά, θα λείπει ο παραπλανητικός παραλληλισμός ανάμεσα στις δύο τελευταίες τάξεις του δημοτικού και τις δύο πρώτες του γυμνασίου. Και

γ) που είναι και ο σπουδαιότερος λόγος, οι σκοποί, που θέσαμε στον 1ο βαθμό της παιδείας και οι πολιτικοί και οι μορφωτικοί, πετυχαίνονται καλύτερα, ασφαλέστερα, και μονιμότερα στις δύο τελευταίες τάξεις του 8χρονου σχολείου, γιατί τα παιδιά είναι 13 και 14 χρόνων κι επομένως πιο ώριμα.

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ (1)

1ος ΒΑΘΜΟΣ — ΠΡΩΤΟΣ ΚΥΚΛΟΣ

ΤΑΞΗ Α'

Α' ΤΟ ΣΠΙΤΙ

1η Διδακτική ενότητα.

ΟΚΤΩΒΡΗΣ

1. Πρέπει να σημειωθεί ότι σχεδιάζονταν προγράμματα για τα γλωσσικά

Τὸ παιδί μέσα στο σπίτι.— Τὸ φθινόπωρο (μικρές παρατηρήσεις γιὰ τὴν ἀλλαγὴ στοῦ ντύσιμό του, στὸν κήπο κλπ.).
α.— Τὸ παιδί ἐτοιμάζεται γιὰ τὸ σχολεῖο, (κρεβατοκάμαρα, τραπεζα-
ρια, κουζίνα).

β.— Ἡ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ στοῦ σπῆτι.
2η Διδαχτικὴ ἐνότητα. **ΝΟΕΜΒΡΗΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ**

Ἐτοιμασίες τοῦ παιδιοῦ γιὰ τὸ χειμῶνα.
α.— Ἐπίπλωση, θέρμανση.
β.— Χειμωνιάτικα φορέματα.
γ.— Χειμωνιάτικες γιορτές. (Χριστούγεννα, Πρωτοχρονιά).

3η Διδαχτικὴ ἐνότητα.
α.— Παιχνίδια κλειστοῦ χώρου.
β.— Παιχνίδια ὑπαίθρου.

4η Διδαχτικὴ ἐνότητα. **ΓΕΝΑΡΗΣ**
Ἡ πλύση.
α.— Ἡ μητέρα πλένει τὸ πλυσταριό.
β.— Ἡ καθαριότητα.

γ.— Τὸ πλυντήριο καὶ τὸ καθαριστήριο.
5η Διδαχτικὴ ἐνότητα (εὐκαιριακὴ) **ΦΕΒΑΡΗΣ**
Οἱ ἀπόκρηες.

α.— Προετοιμασία γιορτῆς.
β.— Τὸ σπίτι, τὸ σχολεῖο, ὁ δρόμος τὶς ἀποκρηές.
6η Διδαχτικὴ ἐνότητα. **ΜΑΡΤΗΣ**

α.— Ὁ κήπος τοῦ σχολεῖου τὴν ἀνοιξή.
β.— Ἡ ἀνοιξή, τὰ λουλούδια, τὰ χελιδόνια.
7η Διδαχτικὴ ἐνότητα (εὐκαιριακὴ) **ΑΠΡΙΛΗΣ**
Τὸ Πάσχα — Ἐθνικὲς γιορτές καὶ Λαϊκὲς.

Β' ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ **ΜΑΗΣ**
8η Διδαχτικὴ ἐνότητα

α) Ἡ τάξη καὶ ἡ αὐλὴ τοῦ σχολεῖου τὸ καλοκαίρι.
β) Τὰ ζῶα μας: τὸ κοτέτσι, τὰ πουλιά.
9η Μικρὴ ἀνακεφαλαίωση **ΙΟΥΝΗΣ**

ΤΑΞΗ Β' **ΟΚΤΩΒΡΗΣ**
1η Διδαχτικὴ ἐνότητα

Τὸ παιδί μέσα στοῦ σχολεῖο.— Τὸ φθινόπωρο.
α) Ἡ δευτέρα τάξη μέσα στοῦ σχολεῖο: τὸ σχῆμα τῆς, ἡ θέση τῆς ἀνά-
μεσα στὶς ἄλλες τάξεις, β) ἡ θέση τοῦ σχολεῖου μέσα στοῦ τετράγωνο τῆς
γειτονιάς, γ) Πότε ἀφήσαμε τὸ σχολεῖο, εἶναι φθινόπωρο, δ) πῶς ἀφήσα-
με τὸν κήπο, πῶς τὸν θρήκαμε, ε) τὰ πρωτοβρόχια, οἱ ἄγροί, τὰ βουνά,
στ) οἱ ἐργασίες τοῦ ἀνθρώπου τὸ φθινόπωρο.

2η Διδαχτικὴ ἐνότητα **ΝΟΕΜΒΡΗΣ**
Πεινῶ: τὰ φρούτα.

καὶ λογοτεχνικά, ὅπως καὶ γιὰ τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικά καὶ τὴν ἀρχαία λογοτεχνία. Δυ-
στυχῶς ἡ ἐργασία αὐτὴ δὲν στάθηκε δυνατὸ νὰ προχωρήσει. Ἡ ἐθνικὴ περιπέτεια
τὰ σταμάτησε ἔλα. Γιὰ τὸ λόγο τοῦτο δὲν περιλαμβάνονται στὰ προγράμματα αὐτά,
παρὰ σὲ σχέση μὲ τὰ λοιπὰ μαθήματα.

α) Ἐπίσκεψη καὶ ψώνισμα στὴ λαϊκὴ ἀγορὰ, β) τὰ πιὸ κοινὰ φρού-
τα, γ) ξεροὶ καὶ νεποὶ καρποί, δ) κάνουμε γλυκὸ ἀπὸ τὰ φρούτα, ε) τί
χρησιμεύουν τὰ φρούτα, στ) δικὰ μας καὶ ξένα φρούτα, ζ) κρέμασμα φρού-
των καὶ διατήρηση μέσα στὴν τάξη, η) κόστος τῶν φρούτων, θ) ὠφέλεια.
θλάθῃ ἀπὸ τὰ φρούτα.

3η Διδαχτικὴ ἐνότητα **ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ**
Χειμωνιάτικες ἐργασίες στοῦ χωριῦ ἢ στὴν πόλη, ἀνάλογα μὲ τὴ θέση
τοῦ σχολεῖου.

α) Παρατηρήσεις γιὰ τὸ χειμῶνα: ἀπλὲς μετεωρολογικὲς παρατηρή-
σεις, τὸ κρύο, τὸ χιόνι, β) Πῶς ἀντικρύζει τὸ χωριῦ ἢ ἡ πόλη τὸ χειμῶνα,
γ) Πῶς τὸν ἀντικρύζουν οἱ ἄνθρωποι; δ) Τὰ πουλιά; ε) Τὰ ζῶα; στ) Τὰ
φυτὰ; ζ) Τὰ ἔντομα; η) Οἱ μακριὲς νύχτες τὸ χειμῶνα, ὁ φωτισμός: λυ-
χνάρι, πετρέλαιο, γκάζι, ἠλεκτρικὸ, κερί, σπῆρτα.

4η Εὐκαιριακὴ ἐνότητα
Τὰ Χριστούγεννα — Νέο ἔτος.

5η Διδαχτικὴ ἐνότητα **ΓΕΝΑΡΗΣ — ΦΕΒΑΡΗΣ**
Κρυῶνα: τὰ φορέματα.

α) Πῶς προφυλαγόμεσθα ἀπὸ τὸ κρύο. β) Φορέματα ἀνάλογα μὲ τὴν
ἐποχή: Τί φοροῦμε στὴν πόλη; Τί στοῦ χωριῦ; γ) Ἡ ὑγιεινὴ στοῦ ντύσιμο,
στὴ καθαριότητα, τὸ σαπούνη. δ) Ποῦ κάνουμε τὰ φορέματα; ε) Ποῦ τὰ πα-
πούτσια; στ) Ἡ μοδίστρα κι' ὁ ράφτης, τὰ ἐργαλεῖα τους. ζ) Ὁ παπου-
τῆς, τὰ ἐργαλεῖα του, τὰ ὕλικά του. η) Τὰ κύρια ἐπαγγέλματα.

6η Εὐκαιριακὴ ἐνότητα
Οἱ ἀποκρηές.

Προετοιμασία γιορτῆς, κατασκευὴ μασκαράτας. **ΜΑΡΤΗΣ**
Συνέχεια τῆς 5ης διδαχτικῆς ἐνότητας: Κρυ-
ῶνα. **ΜΑΡΤΗΣ**

α) Μέσα γιὰ θέρμανση, β) ὁ ἀερισμός, γ) ὁ φωτισμός, μικρὲς ἡμέ-
ρες, μεγάλες νύχτες.

7η Διδαχτικὴ ἐνότητα **ΑΠΡΙΛΗΣ**
Ἡ ἀνοιξή, τὰ λουλούδια, τὰ πουλιά.

α) Τὸ σχέδιο τοῦ κήπου μας, β) κατασκευὴ τῶν κήπων, γ) ποιοὶ
οἱ ὄροι, γιὰ νὰ φυτρώσουν, δ) τὸ φούντωμα τῶν δέντρων καὶ καθάρισμα,
ε) καλλιέργεια μέσα σὲ κάσες, σὲ γλάστρες, σὲ θερμοκήπια, στ) πόσο
καρπὸ θέλουν νὰ φυτρώσουν οἱ σπόροι, ζ) παρατήρηση τῆς ζωῆς καὶ τῆς
κατασκευῆς τῶν πουλιῶν τοῦ σπιτιοῦ, τοῦ σχολεῖου, η) φροντίδες γιὰ
τὰ πουλιά, καθάρισμα. Τὸ αὐγό.

8η Εὐκαιριακὴ ἐνότητα:
Τὸ Πάσχα — Ἐθνικὲς γιορτές — Λαϊκὲς γιορτές.

9η Διδαχτικὴ ἐνότητα **ΜΑΗΣ**
Ὁ κήπος τοῦ σχολεῖου, τὰ κατοικίδια ζῶα.

α) Ἐργασίες στὸν κήπο. β) Τὰ ζῶα μας: ἡ ζωὴ τους, ἡ κατασκευὴ
τους, οἱ ὑπηρεσίες τους: τὸ πρόβατο, ἡ γάτα, ὁ σκύλος, ὁ χοῖρος, τὸ ἄλο-
γο. γ) Οἱ ὠφέλειές τους, ἡ βοήθεια ποῦ προσφέρουν στὴν ἀνθρώπινη ἐρ-
γασία. ε) Ἡ περιποίησή τους.

10. Ἀπολογισμὸς τῆς ἐργασίας ὅλου τοῦ χρόνου **ΙΟΥΝΗΣ**

Τ Α Ξ Η Τ Ρ Ι Τ Η

1η Διδαχτική ενότητα. ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ — ΟΚΤΩΒΡΗΣ

Ἡ συνοικία μας ἢ τὸ χωριό μας (στεριανό ἢ θαλασσινό).

α) Φθινόπωρο: παρατηρήσεις μετεωρολογικές κάπως, πλατύτερες: νέφη, βροχή, άνεμοι. β) Ἔργασίες φθινοπώρου (παρακολούθηση ἐργασίας στοὺς ἀγρούς ἢ ἐπίσκεψη καὶ παραμονή σὲ ἀγροτική περιφέρεια. γ) Προσανατολισμός: τοποθέτηση τοῦ σχολείου μέσα στὴ συνοικία τῆς συνοικίας μέσα σ' ὀλόκληρο τὸ τμήμα τῆς πόλης ἢ τοῦ χωριοῦ μέσα στὴν περιφέρειά του. δ) Ἡ τοποθεσία τῆς συνοικίας, ἡ φύση τῆς, ἡ ὕψος τῆς. ε) Τοποθέτηση στοῦ σχεδιάγραμμα τῶν ἰδρυμάτων τῆς, τῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν. στ) Ἡ ἱστορία τῆς συνοικίας. ζ) Σχεδιάγραμμα καὶ οἱ φροντίδες τῶν ἀρχῶν γιὰ τὴ καλύτερη τῆς ζωῆς του.

2η Διδαχτική ενότητα. ΝΟΕΜΒΡΗΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ

Διψῶ: τὸ νερό.

α) Γιατί διψοῦμε; β) Ποιοὶ πίνουν περισσότερο νερό: γ) Ἀπὸ ποῦ ἐρχεται τὸ νερό; δ) Οἱ ἰδιότητες του, σύγκριση μὲ ἄλλα ὕγρα. ε) Βράζουμε νερό, ἢ ἐξάτμιση, ὕδρογόνο, ὀξυγόνο. στ) Ἡ βροχή, ἡ ἀστραπή, ἡ θροντή. ζ) Ποῦ πᾶνε τὰ νερά τῆς βροχῆς, στάσιμα νερά, τρεχούμενα ποταμοί, λίμνες, θάλασσα. η) Πηγᾶδια. θ) Ὠφέλειες καὶ θλάβες τοῦ νεροῦ. ι) Τὸ νερὸ ποτὸ τῶν ἀνθρώπων, φυτῶν. ια) Μέτρα νεροῦ. ιβ) Καθαριότητα.

3η Εὐκαιριακὴ ενότητα.

Χριστούγεννα — Νέο ἔτος. Γιορτές.

4η Διδαχτικὴ ενότητα.

ΓΕΝΑΡΗΣ — ΦΕΒΡΑΡΗΣ

Κρυώνω: Ἄμυνα κατὰ τοῦ κρύου.

α) Πῶς προφυλαγόμαστε οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὸ κρύο. β) Ἡ θέρμανση τοῦ σπιτιοῦ, ἢ θερμάστρα, ἢ κατασκευή τῆς. γ) Τὰ ὕλικά γιὰ θέρμανση, ἐπίσκεψη σὲ καταστήματα. δ) Τὰ χειμωνιάτικα φορέματα: κολλοκ, γάντια, ἐπανωφόρι. ε) Τὸ μαλλί, ἢ ἱστορία του καὶ ἡ κατασκευή του. στ) Τὸ μετάξι, ἢ ἱστορία του, ἢ κατασκευή του. ζ) Οἱ χρωστικές οὐσίες, ζωϊκὲς καὶ φυτικές. η) Τὰ παπούτσια, ἢ κατεργασία τῶν δερμάτων, τὰ βυρσοδεψεία. θ) Οἰκιακὴ οἰκονομία: καθάρισμα καὶ προφύλαξη τῶν φορεμάτων ἀπὸ σκῶρο. ι) Ἡ ἀνέμη, ἢ ρόκα, ὁ ἀργαλειός. Τὰ ὕφαντουργεῖα, ἢ σημασία τους.

5η Διδαχτικὴ ενότητα.

ΜΑΡΤΗΣ — ΑΠΡΙΛΗΣ

Ἡ ἀνοιξη, ἀνοιξιὰτικὲς ἐργασίες στοῦ χωριό ἢ στὴ πόλη. Θαλασσινό ἢ στεριανό: α) Ἀνοιξιὰτικὲς ἐργασίες στοῦ λαχανόκηπο, ἐτοίμασμα τῆς γῆς, ἢ σπορά. β) Ἀναγνώριση τῶν σπόρων καὶ τῶν βλαστῶν. γ) Ὠφέλιμα καὶ βλαθερά χόρτα. δ) Τὰ πάρκα καὶ οἱ πῆποι. ε) Ἡ ὠφέλειά τους, καθαρός ἀέρας, ὕδρογόνο, ὀξυγόνο, ἀνθρακικό ὀξύ. στ) Διακοσμητικὰ φυτά. ζ) Παρατήρηση τῶν φυτῶν σὲ τί χρησιμεύει τὸ κάθε μέρος τους. η) Τὰ πουλερικά, τὸ κλώσισμα, ἢ ἐκκόλαψη καὶ ἡ ἀνάπτυξη. Τὰ κουνέλια. Ἡ περιποίηση τῶν φυτῶν καὶ τῶν πουλερικῶν. θ) Ἡ θαλασσινὴ ζωὴ, τὰ Συλλογές, ἐορτές.

Εὐκαιριακὴ ενότητα

χα — Ἐθνικὲς γιορτές — Λαϊκὲς γιορτές.

δαχτικὴ ενότητα

ΜΑΗΣ

Ὁ κήπος μας τὸ καλοκαίρι.

α) Τὰ λαχανικά, τὰ σιτηρά, τὰ ὄσπρια. β) Οἱ ἐργασίες τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὰ σιτηρά: θέρισμα, ἀλώνισμα. γ) Καλὸ καὶ κακὸ χωράφι. δ) Τὸ κόπρισμα. ε) Οἱ μεταβολές τοῦ καιροῦ στ) Οἱ ἀρρώστειες τῶν φυτῶν. ζ) Τὰ ἐργαλεῖα. η) Ἡ κρατικὴ βοήθεια. θ) Ἡ ἴδια ἐργασία μὲ τὰ κυριώτερα ὄσπρια. ι) Οἱ θάμνοι καὶ τὰ κυριώτερα δένδρα. ια) Ἡ ἀναγνώρισή τους ἀπὸ τὸ φύλλωμα. ιβ) Ἡ χρησιμότητά τους.

Κατάταξη τοῦ ὕλικου. Ἀνασκόπηση τῆς ἐργασίας ὄλου τοῦ χρόνου.

ΙΟΥΝΗΣ

Τ Α Ξ Η Δ'

1η Διδαχτικὴ ενότητα. ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ—ΟΚΤΩΒΡΗΣ—ΝΟΕΜΒΡΗΣ

Ἡ πόλη μας.— Τὸ φθινόπωρο.

Τὸ χωριό μας, θαλασσινό ἢ στεριανό.

α) Πλουσιότερες μετεωρολογικὲς παρατηρήσεις. Κατάρτιση ἡμερολογίου καιροῦ (θερμοκρασία, νέφη, βροχή, άνεμοι, κ.λ.π.). β) Θέση γεωγραφικὴ τῆς πόλης μας καὶ τῆς περιφέρειας. Ποιὲς ἀνάγκες ἱκανοποιεῖ τὸ παιδί στὴν πόλη ἢ στοῦ χωριό. γ) Προσανατολισμός, γεωγραφικὴ τοποθέτηση. δ) Τί εἶναι ἡ πεδιάδα, ἢ κοιλάδα, τὸ ὄροπέδιο, ὁ ποταμός, ἢ κοίτη του, ἢ δχθη του, ἢ ἀκτὴ, ὁ κόλπος, τὸ λιμάνι, ἢ θέση τοῦ νησιοῦ κ.λ.π. ε) Τύποι κατοικιῶν ἀνάλογα μὲ τὸ κλίμα. στ) Προάστεια. ζ) Κυριότερες συγκοινωνιακὲς ἀρτηρίες. η) Οἱ ἐργασίες τῶν κατοίκων. θ) Χάρτης καὶ τμήματα παραγωγῆς. ι) Γεωγραφικὴ τοποθέτηση μέσα στὴ περιφέρεια καὶ τῆς περιφέρειας μέσα σ' ὀλόκληρο τμήμα. ια) Ἱστορία τοῦ τόπου. ιβ) Ἡ διοίκηση. ιγ) Τὰ περασμένα τῆς ἀνθρωπότητας, οἱ ἀγῶνες τοῦ ἀνθρώπου.

2η Διδαχτικὴ ενότητα. ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ — ΓΕΝΑΡΗΣ

Πεινῶ: τὸ ψωμί. Διψῶ: τὰ πιετὰ.

α) Οἱ βασικὲς τροφές: τὸ ψωμί, τὸ γάλα, τὸ κρέας, τὸ χορτάρι, τὰ ψάρια. β) Ἡ ἱστορία τοῦ ψωμοῦ, τὰ δημητριακά, ὁ νερόμυλος, ἀνεμόμυλος, ὁ ἀέρας κινητήρια δύναμη, τὸ νερὸ κινητήρια δύναμη, τὸ φούρνισμα, ἀρτοποιία. δ) Τὸ γάλα, θουστάσια, τὰ ποίμνια, ἢ ποιμενικὴ ζωὴ, ἢ κτηνοτροφία καὶ ἡ ἱστορία τῆς. ε) Τὸ ἀλάτι, ἢ παρασκευή θαλασσινοῦ ἀλατιοῦ καὶ ὄρυκτοῦ. Τὰ ψάρια καὶ ἡ βιομηχανία τους. στ) Ποτὰ: τὸ κρασί, τὸ ἀμπέλι, ἢ ἱστορία του. ζ) Οἰνοπνευματώδη ποτὰ. η) Ὠφέλειες καὶ θλάβες τροφῶν. θ) Ὁ ἀλκοολισμός. ι) Μονάδες θάρους, στατήρας, ζυγός, ἰσορροπία τῶν στερεῶν. Ἡ βαρύτητα. Μετάλλινα δοχεῖα, ὀξείδωση.

3η Διδαχτικὴ ενότητα.

Τὰ Χριστούγεννα — Νέο ἔτος.

4η Διδαχτικὴ ενότητα

ΦΕΒΡΑΡΗΣ — ΜΑΡΤΗΣ

Κρυώνω: Ἡ θέρμανση.

α) Φυσικὴ θερμότητα καὶ τεχνητή. β) Διαστολὴ τῶν σωμάτων. γ) Τὰ ξύλα, τὰ κάρθουνα, ὁ λιγνίτης ὁ ἀνθρακίτης. δ) Τὰ ξυλοκάρθουνα, τὸ δάσος, ὁ δασοφύλακας, τὸ καμίνι. ε) Ἡ παραγωγή ἀνθρακίτη. στ) Σχετικὰ καταστήματα. ζ) Γιατί εἶναι ἀναγκαῖα ἡ θέρμανση. η) Ἐπαγγέλματα σχετικὰ. θ) Ὁ ἀνθρακωρύχος, τὸ ἀνθρακωρυχεῖο, ἢ ζωὴ του. ι) Ἡ φωτιά, ἢ ἱστορία τῆς, ὁ πρωτόγονος ἀνθρώπος, ὁ ἀγῶνας του γιὰ τὴ φωτιά. ια) Ὠφέλεια καὶ κίντυνοι ἀπὸ τὴ φωτιά. Οἱ ἠλεκτρικὲς θερμάστρες.

- 5η Διδαχτική ένότητα. ΑΠΡΙΛΗΣ
Τὸ Πάσχα — Οἱ Ἐθνικὲς γιορτές — Λαϊκὲς γιορτές.
- 6η Διδαχτικὴ ένότητα. ΑΠΡΙΛΗΣ — ΜΑΗΣ
Ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ ἔργασία του.
α) Ἡ ἔργασία κάθε ἐπαγγελματίου: τοῦ γεωργοῦ, τοῦ βιοτέχνη, τοῦ ἐργάτη, τοῦ ἐπιστήμονα, τοῦ θαλασσινοῦ, τῆς γυναίκα, τοῦ νέου, τοῦ παιδιοῦ. β) Εἶδη ἔργασίας στὴν πόλη ἢ στὸ χωριό, θαλασσινὸ ἢ στεριανό. γ) Ἐργασία καὶ ἀνάπαυση, ψυχαγωγία. δ) Ἀνατομία καὶ φυσιολογία, σχετισμένες μετὰ τὴν ἔργασία τοῦ ἀνθρώπου. ε) Ἀνάγκη ὁ ἐργαζόμενος νὰ τρέφεται καλὰ, νὰ κοιμᾶται καλὰ. στ) Ἡ ἀναπνοὴ καὶ ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματος. ζ) Ἡ ὑγεία καὶ οἱ ἀρρώστειες. Προστασία στατιστικῶν ἐργασιῶν.
7. Ἐπανάληψη, κατάταξη γενικῆ, διαγράμματα, στατιστικὲς καὶ ἡμερολόγια, ἔργασίες, ἐκθέσεις, διάφορα ἔργα. ΙΟΥΝΗΣ

20: ΚΥΚΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΒΑΘΜΟΥ

Ε' ΤΑΞΗ

- 1η Διδαχτικὴ ένότητα. ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ—ΟΚΤΩΒΡΗΣ—
ΝΟΕΜΒΡΗΣ

Τὸ εὐρύτερο περιβάλλον τοῦ παιδιοῦ.

α) Τὸ τμήμα τῆς χώρας ὅπου ἡ ἰδιαίτερη πατρίδα τοῦ παιδιοῦ, λ.χ. Στερεὰ Ἑλλάδα. β) Σύνδεσός του μετὰ τὰ γειτονικά. γ) Τὸ ἔδαφος καὶ ἡ διαμόρφωσή του. δ) Προσπάθεια νὰ κατανοήσουν τὰ παιδιά τὸ χάρτη. ε) Ἀπλὴ ὀνομασία καὶ συσχέτιση μετὰ τὰ ἄλλα τμήματα τῆς χώρας. στ) Ἀπλὲς ὁμιλίες γιὰ κοινότητα καὶ γιὰ ἔθνος. ζ) Οἱ ἀσχολίες τῶν κατοίκων στὸ τμήμα αὐτό. η) Τὸ ἐμπόριό του. θ) Ἡ σημασία τοῦ τμήματος γιὰ τὴ λοιπὴ Ἑλλάδα ἀπὸ ἀποψη πρώτων ὕλων, συγκοινωνίας, ἐμπορίου, βιομηχανίας κ.λ.π. ι) Οἱ οἰκονομικοὶ τοῦ πόροι. ια) Ἡ διοίκησή του. ιβ) Τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας. ιγ) Ἡ ἱστορία τοῦ τμήματος, ἡ λαογραφία του.

- 2η Διδαχτικὴ ένότητα, εὐκαιριακὴ ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ
Τὰ Χριστούγεννα, Πρωτοχρονιά.
- 3η Διδαχτικὴ ένότητα ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ — ΓΕΝΑΡΗΣ
Πεινῶ, διψῶ.

α) Μεγάλες βιομηχανίες τροφίμων καὶ ποτῶν. β) Ἡλεκτροκίνητο ἐργοστάσιο, παραγωγή καὶ χρησιμοποίηση τοῦ ἠλεκτρισμοῦ. γ) Ἡ κατανομή τῆς ἔργασίας, ὁ ἐργάτης, ὁ ὑπάλληλος, τὰ ἡμερομίσθια. δ) Ἡ κτηνοτροφία, τὰ μεγάλα βουστάσια, οἱ μηχανές, ἡ οἰκονομία τῆς. ε) Ἡ ἀλιεία, τὰ ἰχθυοτροφεία. στ) Τὸ νερὸ ὡς κινητήρια δύναμη, ἰσορροπία ὑγρῶν, ὑδραγωγεία, ἀναθρυτήρια, ἀρτεσιανὰ φρέατα, ὑδροκίνητα μηχανήματα ἐργοστασίων. ζ) Ἡ ζωὴ τοῦ ἀγρότη, ἐργάτη, βιοτέχνη, θαλασσινοῦ. η) Τὰ σχετικὰ ἐργαλεῖα κ' οἱ μηχανές.

- 4η Διδαχτικὴ ένότητα εὐκαιριακὴ. ΦΛΕΒΑΡΗΣ
Οἱ ἀπόκριες.

5η Διδαχτικὴ ένότητα. ΦΛΕΒΑΡΗΣ — ΜΑΡΤΗΣ
Κρυῶν: ἡ θερμότητα στὴ φύση.
α) Παραγωγή τῆς φωτιᾶς. β) Πῶς καίουν τὰ σώματα. γ) Ἡ θερμότητα, διαστολὴ καὶ συστολὴ τῶν σωμάτων. δ) Σώματα, καλοὶ καὶ κακοὶ

ἀγωγοὶ τῆς θερμότητας. ε) Πηγαὶ τῆς θερμότητας, διάδοση τῆς θερμότητας, ἀκτινοβολία. στ) Τὸ θερμόμετρο. ζ) Ἡ ζέστη καὶ ἡ βλάστηση. η) Ἡ θερμότητα στὴ γῆ. θ) Ἀνακλαστικὴ καὶ ἀπορροφητικὴ δύναμη τῶν σωμάτων.

- 6η εὐκαιριακὴ ένότητα.

Τὸ Πάσχα — Ἐθνικὲς γιορτές — Λαϊκὲς γιορτές.

- 7η Διδαχτικὴ ένότητα. ΑΠΡΙΛΗΣ — ΜΑΗΣ

Ἐργάζομαι: τὰ μεταφορικὰ μέσα.

α) Πῶς πηγαίνουμε στὶς ἔργασίες μας. β) Πῶς μεταφέρουμε τὰ πράγματα μας. γ) Μεταφορικὰ μέσα γιὰ τὸν ἄνθρωπο, γιὰ τὰ ζῶα, γιὰ τὰ διάφορα ἀντικείμενα. δ) Συγκοινωνιακὴ σύνδεση συνοικίας ἢ χωριοῦ μετὰ τὴν περιφέρεια καὶ μετὰ τὶς γειτονικὲς περιοχές. ε) Μεταφορικὰ μέσα κινούμενα ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, ζῶα, ἄνεμο, ἠλεκτρισμὸ. Τὰ ἰστιοφόρα, τὰ ἀτμόπλοια, οἱ σιδηρόδρομοι, τὸ αὐτοκίνητο, τὸ ἀεροπλάνο. στ) Μαγνητικὴ βελόνη. Φυσικοὶ καὶ τεχνητοὶ μαγνήτες. ζ) Ἱστορία τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας. η) Τὸ ταχυδρομεῖο, τὸ τηλέφωνο, ὁ τηλεγράφος. θ) Τὰ ἀερόστατα. ι) Ἡ ἀτμόσφαιρα. Πίεση τῆς ἀτμόσφαιρας, τὰ θαρόμετρα. ια) Οἱ ἐπιχειρήσεις μέσων συγκοινωνίας, τὰ κέρδη. ιβ) Ἀνάπτυξη τοῦ πολιτισμοῦ μετὰ τὴν ἐπικοινωνία τῶν λαῶν.

8. Κατάταξη τοῦ ὕλικου, στατιστικὲς, χάρτες, δρομολόγια, ἐκθέσεις, ἔργασίες, διάφορα ἔργα τῶν παιδιῶν. ΙΟΥΝΗΣ

ΣΤ' ΤΑΞΗ.

- 1η Διδαχτικὴ ένότητα. ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ — ΟΚΤΩΒΡΗΣ —
ΝΟΕΜΒΡΗΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ

Ὁ Τόπος μας.

Ὁλόκληρη ἡ Ἑλλάδα μετὰ τὸν ἴδιο τρόπο πού ἐξετάστηκε τὸ τμήμα ὅπου ἡ ἰδιαίτερη πατρίδα τοῦ μαθητοῦ. Βάση ἡ φύση ἢ παραγωγή καὶ οἱ ἀσχολίες κατὰ περιφέρειες. Τὸ ἔδαφος. Καλὴ καὶ κακὴ γῆ. Ὁ φυτικός, ὁ ζωϊκὸς καὶ ὁ ὀρυκτὸς κόσμος τῆς χώρας μας. Οἱ ἔργασίες τῶν κατοίκων κατὰ περιφέρειες, ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τους. Ἰδιαίτερη μελέτη μιᾶς βιομηχανικῆς, μιᾶς ναυτιλιακῆς καὶ μιᾶς ἀγροτικῆς περιοχῆς τῆς πιὸ κοντινῆς, μετὰ παραμονὴ τῶν μαθητῶν πολυήμερη. Τὰ κέντρα βιομηχανίας, ἐμπορίου καὶ ναυτιλίας. Ἡ συγκοινωνία τοῦ τόπου μετὰ τοὺς μεγάλους δρόμους τοῦ ἐμπορίου. Τὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς χώρας μας.

- 2η Διδαχτικὴ ένότητα εὐκαιριακὴ.

Τὰ Χριστούγεννα — ἐκπαιδευτικὸ ταξίδι.

- 3η Διδαχτικὴ ένότητα.

ΓΕΝΑΡΗΣ — ΦΛΕΒΑΡΗΣ
— ΜΑΡΤΗΣ — ΑΠΡΙΛΗΣ

Ἡ ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ λαοῦ μας μέσα στὴ λοιπὴ ὁμάδα τῶν ἀρχαίων λαῶν. Ὁλοκλήρωση τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρώπινης ἔργασίας. Ἡ γεωργία, πῶς ἔφτασε ὁ ἄνθρωπος σ' αὐτήν. Ἡ ἐκμετάλλευση τῆς γῆς, οἱ μορφές τῆς. Τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ ἡ διαμόρφωσή τους. Χαρακτηριστικὰ τοῦ γεωργικοῦ λαοῦ. Οἱ ἀγῶνες τοῦ λαοῦ καὶ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς του, (ἀγροτικῆς καὶ θαλασσινῆς), κατὰ τὴν Κρητικὴ, Μυκηναϊκὴ καὶ Ὀμηρικὴ ἐποχὴ. Ἡ θέση τῆς γυναίκα. Τὸ παιδί καὶ ἡ μόρφωσή του. Ἡ

κατανομή της εργασίας. Ἡ δημιουργία τῶν τάξεων. Ἡ βασιλεία, ἡ ἀριστοκρατία, ἡ πλουτοκρατία, ἡ δημοκρατία. Οἱ ἀποικίες, οἱ αἰτίες τους. Οἱ περσικοὶ πόλεμοι, οἱ αἰτίες τους. Τὸ κράτος τῆς Σπάρτης, τὸ κράτος τῶν Ἀθηνῶν, τὰ χαρακτηριστικά τους. Ἡ κατάσταση τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας. Τὰ δικαιώματα τῶν χωρικῶν πάνω στὴ γῆ. Τὸ ἀθηναϊκὸ κράτος σὰν δύναμη ναυτική. Ἡ ἀνθήση τῆς σκέψης καὶ τῆς τέχνης σὰν ἔργο τοῦ λαοῦ. 5ος καὶ 4ος αἰῶν. Ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος. Καταστροφές ἀπ' τὴ διαίρεση. Τόνωση τοῦ αἰσθήματος τῆς ἐνότητας. Ἡ Μακεδονία: Ὁ Φίλιππος, ὁ Ἀλέξανδρος, οἱ συμπολιτεῖες, οἱ διάδοχοι τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τὸ ἐμπόριο τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας. Οἱ ἔμποροι, οἱ τεχνίτες, οἱ ναυτίλοι. Ἡ Ἀθηναϊκὴ Δημοκρατία, τὰ χαρακτηριστικά της. Τὸ ὄλο πνεῦμα τοῦ ἀρχαίου ἑλληνισμοῦ. (Ἔνότητα ἢ ἐνότητα σὲ συσχετισμὸ μὲ τὸ σήμερα).

4η καὶ 5η εὐκαιριακὲς ἐνότητες.

Οἱ ἀπόκρηες, Τὸ Πάσχα (ἐκπαιδευτικὸ ταξίδι).

6η Διδαχτικὴ ἐνότητα.

ΜΑΗΣ

Ὁ ἥλιος, ἡ γῆ.

Ὁ ἥλιος σὰν οὐράνιο σῶμα σχετικὰ μὲ τὴ γῆ. Πῶς δημιουργήθηκε τὸ φῶς. Σώματα αὐτόφωτα, ἑτερόφωτα, διαφανῆ, σκιερὰ. Διάδοση τοῦ φωτός. Ἐνταση. Ἀνάκλαση. Σκιά. Θερμότητα. Διαστολή. Θέση τοῦ ἡλίου στὶς διάφορες ὥρες τῆς ἡμέρας καὶ κατὰ τίς ἐποχές, σχετικὰ μὲ τὴ φωτιστικὴ καὶ θερμαντικὴ σημασία του. Ἡ κίνηση τῆς γῆς. Μέρα καὶ νύχτα. Ἀέρας ζεστός, ἀέρας κρύος, ἐφαρμογές. Οἱ ἀνεμοὶ καὶ τὰ ρεύματα. Μέτρηση τῆς σκιάς σὲ διαφορετικὲς ὥρες. Μετεωρολογικὰ φαινόμενα. Διάθλαση τοῦ φωτός. Ἡ ἀνάλυση τοῦ ἡλιακοῦ φωτός. Τὸ οὐράνιο τόξο. Ἐκλήψεις. Αὐγὴ, λυκόφως. Τὸ κλίμα κάθε χώρας ἀπὸ τί προσδιορίζεται; Διάφορα ὄργανα, τηλεσκόπια, φωτογραφία κ.λπ.

7η Διδαχτικὴ ἐνότητα.

ΙΟΥΝΗΣ

Κατάταξη τοῦ ὕλικου, στατιστικὲς, χάρτες, ἐκθέσεις, ἐργασίες ἀτομικὲς - ὁμαδικές, διάφορα ἔργα.

Ζ' ΤΑΞΗ

1η Διδαχτικὴ ἐνότητα. ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ — ΟΚΤΩΒΡΗΣ — ΝΟΕΜΒΡΗΣ

Ἡ τόπος μας μέσα στὶς λοιπὲς χώρες.

α) Οἱ πλησιέστεροι καὶ οἱ μακρυνότεροι λαοὶ ἀνάλογα μὲ τίς παραγωγικὲς, οἰκονομικὲς, ἐμπορικὲς καὶ πολιτικὲς σχέσεις μὲ τὴν Ἑλλάδα. β) Οἱ παγκόσμιοι δρόμοι ἐμπορίου καὶ ἡ παγκόσμια παραγωγή. γ) Ἡ γῆ καὶ οἱ ζῶνες της. δ) ἡ διαμόρφωση τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, τῶν ζώων, τῶν φυτῶν, στὶς διάφορες ζῶνες τῆς γῆς. Ὁ ζωϊκός, ὁ φυτικὸς καὶ ὄρυκτος κόσμος σὲ κάθε ζώνη. ε) Τὸ ἐμπόριο, ἡ γεωργία, ἡ κτηνοτροφία, ἡ ἀλιεία, ἡ βιομηχανία σὲ κάθε ζώνη τῆς γῆς.

2η Διδαχτικὴ ἐνότητα. ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ — ΓΕΝΑΡΗΣ — ΦΕΒΡΑΡΗΣ — ΜΑΡΤΗΣ — ΑΠΡΙΛΗΣ

Ἡ ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ λαοῦ μας κατὰ τὴ ρωμαϊκὴ καὶ μεσαιωνικὴ ἐποχὴ, μέσα στὴ λοιπὴ ὁμάδα τῶν λαῶν.

α) Ἡ μετατόπιση τῶν ἀγορῶν μέσα στὴ λεκάνη τῆς Μεσογείου. Νέα διαμόρφωση τῆς ζωῆς τῶν λαῶν. Οἱ Ρωμαῖοι. Πάλιν δύο Δημοκρατιῶν,

Ρώμη καὶ Καρχηδόνα. Ἡ γεωργία, τὸ ἐμπόριο, ἡ βιοτεχνία τῆς ἐποχῆς. Οἱ σκληροὶ ἀγῶνες τῶν χωρικῶν, ἡ ὑποδούλωση τῆς Ἑλλάδας. Ἡ δουλεία, ὁ Χριστιανισμός. Τὸ Ρωμαϊκὸ κράτος καὶ οἱ ἀγῶνες του γιὰ τὴν τότε παγκόσμια ἀγορά. Οἱ αὐτοκράτορες. Ὁ Ρωμαϊκὸς πολιτισμὸς, ὁ χαρακτήρας του. Ἡ πτώση τοῦ ἀρχαίου κόσμου. β) Τὸ δυτικὸ καὶ ἀνατολικὸ κράτος. Ἡ διαίρεση καὶ διαμόρφωσή τους. γ) Τὸ βυζαντινὸ κράτος. Τὰ χαρακτηριστικά του. Ἡ διοίκησή του. Ὁ θεοκρατικὸς χαρακτήρας του. Ἡ θρησκευτικὴ τέχνη του. Ἡ μεταρρυθμιστικὴ προσπάθεια. Οἱ ἀσχολίες τοῦ λαοῦ, οἱ θέσεις τῆς γυναίκας καὶ τοῦ παιδιοῦ. Ἡ γεωργία, τὸ ἐμπόριο, ἡ συγκοινωνία, ἡ ναυτιλία. Ἡ πώση του. δ) Ἡ διοργάνωσή του. Τὸ φεουδαρχικὸ σύστημα. Ἡ θάση του. Ἡ οἰκονομία του, ἡ ζωὴ τῶν λαῶν, ἡ θέση τῆς γυναίκας καὶ τοῦ παιδιοῦ. Οἱ συντεχνίες, ἡ ἱστορία τους, ἡ ἀνάπτυξή τους. Οἱ πόλεις, ἡ ἀνάπτυξή τους. Ὁ φεουδάρχης, ὁ χωρικός, ὁ τεχνίτης. Οἱ ἀγῶνες τῶν χωρικῶν. Οἱ ἀγῶνες τῶν συντεχνιῶν. Ὁ πνευματικὸς πολιτισμὸς τῆς γῆς στὴν ἐποχὴ αὐτή. Ὁ τρόπος ζωῆς, τὸ θαμποχάραγμα ἑνὸς νέου κόσμου.

3η, 4η καὶ 5η εὐκαιριακὲς ἐνότητες.

Τὰ Χριστούγεννα, οἱ Ἀπόκρηες, τὸ Πάσχα, (ἐκπαιδευτικὰ ταξίδια μὲ πρόγραμμα νὰ γνωρίσουν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ κάθε ἄποψη).

6η Διδαχτικὴ ἐνότητα.

ΜΑΗΣ

Ὁ ἄνθρωπος σὰ μέλος τοῦ ζωϊκοῦ κόσμου καὶ στὴν ἐργασία.

α) Ἡ ἀνατομία του καὶ ἡ φυσιολογία του σχετικὰ μὲ τὴν ἐργασία. Οἱ αἰσθήσεις, κυρίως: ὄραση, ἀκοή, ἀφή. Ὁ ἦχος. Τὸ μυϊκὸ σύστημα. Τὸ ἀναπνευστικὸ, τὸ πεπτικὸ, τὸ νευρικὸ. Οἱ ἀσχολίες τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ κίνδυνοι τῆς ὑγείας ἀπὸ τὴν ἐργασία. Γερός ὀργανισμὸς, τρόπος διατήρησής του. Ὑγιεινοὶ ὄροι καὶ συνθήκες, καλὸ σπίτι, καλὸ φαγί, καλὰ ἐργαστᾶσια. Ψυχαγωγία. Ἀσθενικὸς ὀργανισμὸς, ἀσθενεῖες μεταδοτικὲς, μικροβια, μικροσκοπιο. Ὁργάνωση τῆς ἱατρικῆς περιθαλψῆς, νομοθεσία γιὰ τὴ προστασία τοῦ ἐργαζομένου.

7η Διδαχτικὴ ἐνότητα.

ΙΟΥΝΗΣ

Ἀνασκόπηση γενικῆ, ἐργασίες ἀτομικὲς καὶ ὁμαδικές, στατιστικὲς, ἐκθέσεις, ἔργα μαθητῶν.

Η' ΤΑΞΗ

1η Διδαχτικὴ ἐνότητα. ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ — ΟΚΤΩΒΡΗΣ

Ἡ κυριαρχία τοῦ ἀνθρώπου πάνω στὴ φύση.

α) Οἱ κυριώτεροι σταθμοί. Τὰ σχετικὰ κεφάλαια ἀπὸ τὴ φυσικὴ καὶ χημεία. β) Τὸ Σύμπαν. Τοποθέτηση τῆς γῆς μέσα στὸ σύμπαν. γ) Οἱ ὀργανισμοὶ τῆς, ἡ κληρονομικότητα τῶν ὀργανισμῶν. δ) Ἡ ἐξέλιξη τοῦ ζωϊκοῦ καὶ φυτικοῦ κόσμου. ε) Ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ καταγωγή του. στ) Σύντομη ἀνασκόπηση ὄλων τῶν ἀγῶνων του ἀπὸ τίς ἀρχές τῆς ἀνθρωπότητας ὡς σήμερα γιὰ νὰ δαμάσει τὴ φύση.

2η Διδαχτικὴ ἐνότητα. ΝΟΕΜΒΡΗΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ — ΓΕΝΑΡΗΣ — ΦΕΒΡΑΡΗΣ — ΜΑΡΤΗΣ

Ἡ ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ λαοῦ μας κατὰ τοὺς νεώτερους χρόνους μέσα στὴν ὁμάδα τῶν λοιπῶν λαῶν.

Ἀναγεννήσεις, οἱ πρῶτοι θαλασσοπόροι, ἀνακαλύψεις Ἡπειρῶν, μεταπολίσεις τῶν ἀγορῶν, γένεση τῆς ἀστικής τάξης, ἐμφάνιση ἐθνικῶν κρατῶν, ὁ ἐλέφ Θεοῦ Μονάρχης, ἡ νέα διαμόρφωση τῶν ὄρων ζωῆς, ἡ βιομηχανική ἀνάπτυξη, οἱ παραγωγικές δυνάμεις, τὸ οικονομικὸ σύστημα, οἱ ἀνταγωνισμοί, οἱ ἀποικίες. Ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση, ἡ Ἀμερικὴ, τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξη τοῦ 17ου καὶ 18ου αἰῶνα, Ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάσταση, οἱ σκοποὶ τῆς καὶ ὁ λαϊκὸς τῆς χαρακτῆρας. Οἱ πόθοι τοῦ λαοῦ. Οἱ ἀγῶνες στὴ θάλασσα, στὴ στεριά, οἱ πολιτικὲς διαμάχες, οἱ ἀτελείωτες θυσίες τοῦ λαοῦ. Ἡ ἐπέμβαση τῶν ξένων δυνάμεων. Ἡ ἀπελευθέρωση. Τὸ πρῶτο πολίτευμα καὶ οἱ πόθοι τοῦ λαοῦ. Ὁ Καποδίστριας. Ὁ Ὀθων, ὁ Γεώργιος, βασιλεία μοναρχικὴ, συνταγματικὴ. Οἱ ἀγῶνες τοῦ λαοῦ γιὰ δημοκρατικὲς λύσεις, τὸ σύνταγμα τοῦ 64. Ἡ κατὰ πτωση, ὁ πόλεμος τοῦ 97. Ὁ 19ος αἰῶνας, ὁ πολιτισμὸς, οἱ ἐπιδιώξεις του. Ἡ ὑποδούλωση στὰ μεγάλα ξένα κεφάλαια. Ἡ πολιτικὴ τοῦ ξένου παρεμβατισμοῦ. Ἡ ρωσικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1905. Ἡ Ἑλλάδα ἀπὸ τὸ 1907 κ' ἔδῳ. Οἱ βαλκανικοὶ πόλεμοι, ὁ μεγάλος πόλεμος τοῦ 1914, οἱ βαθύτερες αἰτίες του, τ' ἀποτελέσματά του. Ἀστικὲς Δημοκρατίες, Κομμουνισμὸς, Φασισμὸς. Τὸ χάος στὴν ὀργάνωση τῆς ἐργασίας. Τὸ ἐργατικὸ πρόβλημα. Σπατάλη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων. Τὰ ἀποτελέσματα ἀπ' αὐτό, ἡ ἀστικὴ Δημοκρατία στὴν Ἑλλάδα, ὁ Φασισμὸς. Ἡ ἀνάγκη νὰ συστηματοποιηθεῖ ἡ παραγωγή, ὁ παγκόσμιος πόλεμος τοῦ 1939. Ἡ αὐτοδιάθεση τῶν λαῶν, ὁ λαὸς κυρίαρχος στὴ χώρα του. Ὁ 20ὸς αἰῶνας καὶ οἱ προοπτικὲς του.

3η, 4η καὶ 5η εὐκαιριακὲς ἐνότητες.

Χριστούγεννα (μεγάλο ἐκπαιδευτικὸ ταξίδι), Ἀπόκριες, Πάσχα (μεγάλα ἐκπαιδευτικὰ ταξίδια).

6η Διδαχτικὴ ἐνότητα ΑΠΡΙΛΗΣ — ΜΑΗΣ — ΙΟΥΝΗΣ

Συνολικὸ ἀντίκρουσμα τῆς σχολικῆς ἐργασίας. Ἀνασύνθεση, ἀτομικὲς ἐργασίες σ' ὄλους τοὺς κλάδους, στατιστικὲς μελέτες κ.τ.λ.

Ζ'. Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΒΑΘΜΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

(15—18 ΧΡΟΝΩΝ)

ΤΙ ΖΗΤΟΥΜΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΕΣΗ ΠΑΙΔΕΙΑ; ΠΟΙΟΙ ΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ΤΗΣ;

Ὁ δουλευτὴς λαὸς καὶ πρὸ πάντων τὰ νιάτα θέλουμε νὰ κατακτήσουμε τὴ μέση παιδεία. Δὲν τὴ δεχόμεστε σὰν ἐλεημοσύνη, θέλουμε ν' ἀποτυπώσουμε ἀπάνω τῆς τὸ δικό μας πνεῦμα καὶ τὴν ὄντοττά μας. Θέλουμε νὰ τὴν ἐνώσουμε μετὰ τὴ ζωὴ μας καὶ τὶς ἀνάγκες τῆς, νὰ τὴ συμφιλώσουμε μετὰ τὸν ἀγρό, τὸ ἐργοστάσιο, τὸ ἐμπόριο, τὸ ἐργαστήριον, γενικὰ μετὰ τὴν ὄλικὴ καὶ πνευματικὴ παραγωγή μας. Ζητοῦμε μέσα στὸ 2ο βαθμὸ τῆς παιδείας νὰ θροῦμε τὴν τεχνικὴ δεξιότητα, τὴν πολιτικὴ ἱκανότητα καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλουμε τὴ συνειδησή μας στὴν Ἱστορία.

Ὁ 2ος βαθμὸς τῆς παιδείας θὰ εἶναι ἓνα τμῆμα τοῦ ἐνιαίου διαφοροποιημένου σχολείου. Θὰ ἀποβάλλει τὸν ἀριστοκρατικὸ καὶ θερμπαλιστικὸ τὸν χαρακτήρα καὶ θὰ γίνῃ κι αὐτὸς σχολεῖο τοῦ λαοῦ, θρεμένο μετὰ τὰ ἰδανικά καὶ τοὺς πόθους του.

Στηριγμένος στὸν ὀχτάχρονο 1ο βαθμὸ, ποὺ εἶναι κοινὸς γιὰ ὄλους, θὰ εἶναι κι αὐτὸς ὑποχρεωτικὰ ἐνιαῖος, αὐτότελος, τετράχρονος, ἀνοιχτὸς σὲ ὄλους ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀνάλογα πνευματικὰ ἐφόδια μετὰ τὴν ἀνάλογη οικονομικὴ ὑποστήριξη ἀπὸ τὸ Κράτος, καὶ θὰ δώσει ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΜΟΡΦΩΣΗ. Θὰ διακλαδίζεται μόνον σὲ διάφορους τύπους ἀνάλογα μετὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ λαοῦ καὶ μετὰ τὰ ἐνδιαφέροντα τῶν παιδιῶν.

Μόνον οἱ ἀνάγκες τῆς χώρας γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας, τῆς τέχνης, τῆς γεωργίας, τῆς ναυτιλίας, τοῦ ἐμπορίου, ὅπως καὶ ἡ διατήρησις καὶ ἡ ἐξέλιξις τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ θὰ καθορίζουν τὴ διαφοροποίησή του.

Ζητοῦμε τὸ 2ο βαθμὸ τῆς παιδείας νὰ τὸν διαποτίσει τὸ ἴδιο πνεῦμα κι οἱ ἴδιες ἀρχές τοῦ ἐνιαίου διαφοροποιημένου σχολείου, δηλαδὴ ἡ ἀνθρώπινη ἐργασία, ἐπιστημονικὰ ὀργανωμένη, καὶ ἡ ἀμεση πραγματικότητα. Ἡ ἐργασία θ' ἀποτελέσει τὴ βάση του καὶ τὸ ἀντικείμενό του, στηριγμένη πάνω στὴν ἐπιστήμη. Ὡς τώρα ἡ μέση παιδεία διαχώριζε τὴν πνευματικὴ ἀπὸ τὴ χειρωναχτικὴ ἐργασία. Ἦταν μιὰ διαίρεσις κακὴ καὶ ἀπατηλὴ ποὺ δημιουργοῦσε ἐπιτηδες ἢ πλουτοκρατικὴ ὀλιγαρχία, γιὰ νὰ κρατήσῃ αὐτὴ τὴ διεύθυνση καὶ διοίκηση τῆς παραγωγῆς. Γιὰ μᾶς, αὐτὰ τὰ δύο εἶναι ἓνα, θρῖσκονται ἐνωμένα ὀργανικὰ μέσα στὴν παραγωγή. Πέρα ὡς πέρα πρέπει νὰ διαποτιστεῖ ὁ 2ος βαθμὸς τῆς παιδείας ἀπὸ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν πίστη στὴν ἐπιστημονικὰ ὀργανωμένη ἐργασία. Ἀφοῦ πρέπει νὰ ξαναοργανώσουμε καὶ πρὸ πάντων νὰ μεταβάλλουμε τὸ σύνολο τῆς οικονομίας μας, νὰ ἀυξήσουμε τὶς πλουτοπαραγωγικὲς μας δυνάμεις, νὰ χρησιμοποιήσουμε λογικοποιημένα τὴν ἐργασία καὶ νὰ μεταβάλλουμε μεθοδικὰ τὴν ὀργάνωση ὄλης τῆς κοινωνίας, τότε πρέπει νὰ ζήσουμε τὰ νιάτα καθημερινὰ μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς ἐπιστημονικῆς ὀργάνωσης τῆς ἐργασίας καὶ τῆς παραγωγῆς, γιὰ νὰ μᾶς καταχτάει κάθε μέρα ἡ σημασία καὶ ἡ χρησιμότητά της.

"Επειτα λοιπόν από τον οχτάχρονο 1ο βαθμό, κι αφού θα έχουμε πετύχει τους σκοπούς του, θα είναι πιά εύκολο ο 2ος βαθμός της παιδείας μέσα σε 4 χρόνια να μάς προικίσει: α) με επιστημονική γνώση των φυσικών και κοινωνικών νόμων, όπως και με πραχτική γνώση των τεχνικών μεθόδων, ώστε να γίνουμε Ικανοί ν' αναλάβουμε τα παιδιά του δουλευτή λαού, έμεις, στα χέρια μας ολόκληρη την παραγωγή, υλική και πνευματική και β) να μάς κάμει δημιουργικούς πολίτες φορείς και φρουρούς των ιδανικών και των θεσμών της λαϊκής δημοκρατίας.

Είναι φανερό, ότι ζητούμε να δοθεί στο βαθμό αυτό της παιδείας, σωστή θέση και νέα μορφή, επειδή πραγματικά απ' αυτό το βαθμό περιμένουμε να πάρουμε τα εφόδια, για να γίνουμε άξιοι του ιστορικού μας ρόλου, να θεμελιώσουμε δηλαδή τη λαϊκή δημοκρατία και πιά πέρα να εργαστούμε δημιουργικά, για να κάμουμε τη χώρα μας πρωτοπόρα στον πολιτισμό.

Μιλούν συχνά για σχολείο έξω πολιτικής. Έμεις το βλέπουμε καθαρά, πώς δεν υπάρχει σχολείο έξω από τη ζωή και έξω από την πολιτική. Όποιος υποστηρίζει το αντίθετο, υποκρίνεται γιατί απλούστατα είναι αδύνατο ολόκληρη ή εργασία, ή μορφωτική και ή κοινωνική, να μείνει έξω από την πολιτική.

Έμεις οί νέοι, τα παιδιά του εργαζόμενου λαού, δε θέλουμε ο 2ος βαθμός της παιδείας να μάς μορφώνει έτσι, ώστε να γινόμαστε καταφρονητές της εργασίας, δε θέλουμε να μάς γεμίζει το κεφάλι με χίλιες δυο γνώσεις αμφίβολης ποιότητας και να μάς αποξενώνει από την πραγματικότητα. Χρειαζόμαστε θέθαια και μάλιστα πάρα πολύ, μια γερή πνευματική μόρφωση, όμως όχι «διακοσμητική» παρά μεθοδική, επαγγελματική, που δε θα είναι στενά τεχνική παρά επιστημονική. Η χώρα μας έχει ανάγκη ν' αζήσει τις πλουτοπαραγωγικές της δυνάμεις, έχει ανάγκη να αναπτύξει γερό τεχνικό πολιτισμό, ή λαϊκή δημοκρατία πρέπει να δημιουργήσει νέα τεχνική, πνευματική, οικονομική και ήθικη οργάνωση της εργασίας. Και θα το πετύχει αυτό, αν μάς μορφώσει ο 2ος βαθμός της παιδείας μέσα στην παραγωγή και για την παραγωγή, την τεχνική και την πνευματική, προσαρμόζοντας τα προγράμματά του και τις μεθόδους του σ' αυτή. Πρέπει να μάς κάμετε, έμάς τα παιδιά του δουλευτή λαού, όχι μόνο δημιουργικούς παραγωγούς, αλλά και άξιους διοικητές και διευθυντές της παραγωγής.

Πρέπει ο δουλευτής λαός κι ή νεολαία ν' αναλάβουμε πιά την εθύνη της οργάνωσης της παραγωγής για το καλό και σε όφελος του συνόλου, πράμα που δεν γίνηκε ποτέ ως τα τώρα. Ο λαός παράγει, μά τη διοίκηση, την οργάνωση και την εκμετάλλευση της παραγωγικής εργασίας την παίρνει στα χέρια της μια μικρή μειονότητα, για να μπορεί να καρπωθεί, μόνη αυτή, τα όφελή της. Γι' αυτό τη μέση παιδεία τη φυλάγει μόνο για τα παιδιά της ή φαυλοκρατική ολιγαρχία.

Αυτή τη ριζική αλλαγή ζητούμε μέσα στο 2ο βαθμό της παιδείας, για να βοηθήσει κι αυτός να οργανωθεί ελεύθερη κοινωνία, κύρια της δουλειάς της και των μόχτων της και ν' αναπτυχτεί μέσα της ή σωστή τεχνική, ή σωστή επιστήμη, ή σωστή διοίκηση. Έτσι μόνο, σάν γίνει δη-

λαδή ένας βαθμός της παραγωγής, ή μέση παιδεία θα μπορέσει να παίξει ένεργητικό ρόλο μέσα στη γενική ανοικοδόμηση. Μόνο έτσι θα βρει ή μέση παιδεία τον προορισμό της και θα υπηρετήσει το δουλευτή λαό.

Η ηλικία μας άλλωστε είναι κατάλληλη, για να μπούμε μεθοδικά στην παραγωγική εργασία, αφού σε λίγο θα γίνουμε παραγωγοί. Ο 2ος λοιπόν βαθμός της παιδείας, από τα πράγματα, πρέπει να μάς δώσει την κατάλληλη επαγγελματική και επιστημονική κατάρτιση.

Ός τώρα ζητούσε με την έγκυκλοπαιδική μόρφωση, μέσα από τα βιβλία, να έτοιμάσει κατά κανόνα παρασιτικούς πολίτες, ενώ έμεις ζητούμε να μάς έτοιμάσει δημιουργικούς πολίτες μέσα στην παραγωγική δουλειά.

Ξέρουμε πόσο παράδοξα χτυπάει στ' αυτιά να γίνει ή μέση παιδεία επαγγελματική, αφού ήταν προορισμένη, και φαινόταν αυτονόητο να δίνει έγκυκλοπαιδική, γενική μόρφωση.

Κι' έτσι ήταν κάποτε ή πραγματικότητα. Η έγκυκλοπαιδική αυτή μόρφωση ήταν ή δουλειά κεινών που δεν είχαν κανένα έπάγγελμα, που ζούσαν παρασιτικά και σε βάρος του ιδρώτα του λαού... Έκανε τους νέους Ικανούς να μιλούν ευχάριστα στα σαλόνια, να κάνουν πνεύμα, να γράφουν σίχους ή και κανένα άρθρο, να κάνουν σπόρτ, να ζούν σάν κύριοι του καλού κόσμου, και να καταγίνονται έρασιτεχνικά με τις τέχνες.

Τί έγινε όμως αυτή ή μόρφωση σε όλους έμάς τους άλλους, που έπρεπε να δουλέψουμε και σάν άτομα και σάν μέλη του συνόλου; Γύμνια και σαστιμάρα μάς δέρνηε, τη στιγμή που πρέπει ν' απαντήσουμε στα κυριότερα προβλήματα, που θα καθορίσουν κατ'οκλήρη την ζωή μας.

Είμαστε νέοι κι είναι φυσικό ή ζωή μας να κυλάει ανάμεσα στην εργασία και το συναίσθημα. Όταν όμως έρθει ή στιγμή να διαλέξουμε ένα έπάγγελμα που θα κανονίσει τη ζωή μας, όταν έρχεται ή κρίσιμη στιγμή να πάρουμε στάση απέναντι στο γάμο, στην τιμιότητα, στη σχέση με το άλλο φύλο, στην πολιτική και στην κοινωνική ήθικη, ποιά εφόδια έχουμε από τη μέση παιδεία; Σχεδόν τίποτα. Δεν αρνούμαστε θέθαια τις υπηρεσίες που πρόσφερε ως τώρα. Όμως, της αμφοισθητούμε την κοινωνική και την επαγγελματική διαπαιδαγώγηση. Μας έδινε μια έγκυκλοπαιδική κατάρτιση, όμως δεν ζέραμε ούτε είχαμε καν όπνοια από τη γύρω μας ζωή και την πραγματικότητα.

Έμεις ζητούμε ν' αποκτήσουμε κοινωνικά χρήσιμες συνήθειες, που να μάς γίνουν δευτέρα φύση, ή κάθε πράξη μας, όπως και ή κάθε άποψή μας να είναι ο καρπός που ώριμασε οργανικά μέσα μας, θέλουμε ν' αναπτύξουμε αίσθήματα που θα τηγάζουν έπειτα από ένα πλατύ και φωτεινό αντίκρουσμα της αλήθειας.

Ός τα τώρα, κανείς δε φρόντισε να μάς κάμει συγκεκριμένες αυτές τις γνώσεις και να τις μετατρέψει σε ζωντανές δυνάμεις. Αντίθετα, ή μόρφωση που μάς δινόταν μάς ξεπλάναυε ανάμεσα στην απόλαψη και την άτομική ματαιοδοξία, στον εύκολο πλουτισμό και στη δίψα της ήδονής. Κανένας δε μάς έδωκε ένα κέντρο, μια βάση, όπου γύρω της να στραφεί ναί να πλεχτεί ή ζωή μας. Και πιστεύουμε ότι το κέντρο αυτό, ή βάση, είναι ή δημιουργική δράση, ή παραγωγική εργασία. Μέσα στην

παραγωγή θα πετάξουμε δλη αυτή την κοσμική ματαιοδοξία, θα διατηρήσουμε τη λαϊκή μας συνείδηση και θα ζήσουμε πιστοί και άφοσιωμένοι στα Ιδανικά του δουλευτή λαού.

“Όποτε λοιπόν θ' άποκλείσουμε τις κλασικές σπουδές, τη φιλολογία, την ποίηση, την τέχνη, τη μουσική, την ιστορία; Κάθε άλλο· ζητούμε Ίδια-Ίδια, θαυότατη γενική μόρφωση... (1)

“Έτσι είδαμε, ότι η μέση παιδεία άποτυχαίνει και στην τεχνική και στην έπιστημονική και στην ήθικοκοινωνική μας μόρφωση.

“Ο τρόπος που μας μεταδίνουν τις γνώσεις δεν ξυπνάει την όρεξη για παρατηρήσεις, για άπορίες, για διατύπωση προβλημάτων, δεν θέτουμε μόνοι μας τους σκοπούς, δε βρίσκουμε τά μέσα, δεν μορφώνουμε κρίσεις και συλλογισμούς, ούτε φτάνουμε σε συμπεράσματα θετικά.

Δέν μας δίνουν τη δυνατότητα ν' αναπτύξουμε όλα τά μέσα έκφρασης: γλωσσικά, μιμητικά, γραφικά, πλαστικά, μουσικά, που είναι απαραίτητα για την ανάπτυξη της παραγωγικής Ικανότητας.

Ούτε οι βουλευτικές δυνάμεις μας αναπτύσσουν, έπειδή η τώρα σχολική εργασία δε μας δίνει ποτέ την ευκαιρία για έμπραχτη άσκηση της βούλησης, δεν μας αναγκάζει να ενεργήσουμε σύμφωνα με όρισμένους σκοπούς και υπέυθυνα, δεν μας δίνει τον καιρό να δούμε τά άποτελέσματα της δουλειάς μας και να την αξιολογήσουμε.

“Ακόμα περισσότερο, δεν μας προάγουν ούτε ήθικά ούτε κοινωνικά, γιατί αναπτύσσουν έναν άκρατο άτομικισμό με τη διδασκαλία, τους βαθμούς, τους διαγωνισμούς και τις εξέτάσεις. Γενικά δε μας έκκαμε δημιουργικούς, παραγωγικούς παρά παθητικά και άβουλα άτομα.

“Όταν η άρχή της έργασίας μπει μέσα στο σχολείο της μέσης παιδείας, όλα θα αλλάξουν όψη. Δε θα άκοϋμε μέσα σε τέσσερις τοίχους παθητικά τό δάσκαλο, παρά δημιουργικά θα εργαζόμαστε μέσα και πλάγι στην παραγωγή, σύμφωνα με όρισμένο σχέδιο. Δε θα έχει αξία η άπονημόνευση παρά η άτομική μας εργασία και δημιουργία.

Μέσα στην παραγωγική δουλειά θα θάλλουμε μόνοι μας τους σκοπούς και θα θρούμε τά μέσα να τους πετύχουμε. “Η εργασία μας αυτή, όπως κάθε δημιουργική εργασία, θα συνοδεύεται από πλούσια συναισθήματα, από έντονη χαρά, που ανεβάζει σε μεγάλες προσπάθειες. Ποτέ δε θα νοιώδουμε πλήξη και κούραση, πράγμα που συμβαίνει πολύ συχνά κατά τις άτέλειωτες ώρες της άκίνησίας πάνω στο θρανίο. “Εδώ θα ζούμε έντονα τά συναισθήματα της έπιτυχίας ή άποτυχίας και θα γίνεται τό κάθε τι που μαθαίνουμε δικό μας, ένα κομμάτι της ζωής μας. “Όλες οι πνευματικές Ικανότητες βρίσκονται σε υπερένταση και τότε οι γνώσεις γίνονται πιο πλούσιες και πιο θετικές.

Τί έμποδίζει λοιπόν να κάνουμε αυτή την έσωτερική άλλαγή στη μέση παιδεία;

“Η παλιά τάξη δεν θα υπάρχει· τη θέση της θα πάρει τό έπιστημονικό εργαστήριο, τό εργαστάσιο, τό χημείο, τό θουνό, τό λιθάδι, ο άγρός,

1. Στο σημείο αυτό γίνονταν ύποδείξεις για τις άνθρωπιστικές σπουδές και τό αστά όνείρωμά τους· οι περιπέτειες, όμως, των δύσκολων εκείνων καιρών κατάστρεψαν τις 23 - 26 χειρόγραφες σελίδες του ντοκουμέντου.

τό δάσος, η θάλασσα. Νά τό πεδίο που θέλουμε να κινηθούμε κι όχι οι τέσσερες τοίχοι!

Πολλές μέρες η τάξη θα μένει άδειανή. “Η βοτανική, η γεωγραφία, η φυσική, η χημεία, η ιστορία δεν θα γίνονται πιά μέσα σ' αυτή.

Οί μαθητές θα ξεκινήσουν για όρισμένη περιφέρεια της χώρας, όπου θα την μελετήσουν από κάθε άποψη: γεωγραφική, οικονομική, φυσική, ιστορική, λαογραφική. Θα εργαστούν σε όρισμένα εργοστάσια στην πόλη, ή σε όρισμένα άγροχτήματα στο χωριό ή στο λιμάνι.

“Η Ίδια τάξη, σωστό έπιστημονικό εργαστήριο, με τραπέζι, με καρέκλες, θιδλιοθήκες, όργανα και εργαλεία, κινηματογράφο, χάρτες, οδηγούς, θα δίνει την ήρεμη γωνιά για συγκέντρωση όλης της πείρας και για λύση των προβλημάτων που γεννήθηκαν πάνω στην εργασία. Τό συναίσθημα της προόδου θα γεμίζει με ένθουσιασμό και χαρά τις καρδιές μας κι η άυτοπεποίθηση και τό συναίσθημα της ευθύνης θα ξεπερνούν συχνά τά συνηθισμένα όρια.

Μέσα σ' αυτή την άτμόσφαιρα μαθαίνουμε να έχτιμούμε τον κόπο του άλλου και να περιορίζουμε τό έγώ μας για τό καλό του συνόλου.

Τά λόγια δεν θα έχουν πιά πέραση, θα είναι λίγα, κι η εργασία θα συνεπαίρνει όλόκληρο τό μελλισι.

Τό σχολείο εργασίας είναι αναγκασμένο από τη φύση του να μη θάζει ποτέ προβλήματα ξένα προς τη ζωή και την άμηση πραγματικότητας.

“Η δεύτερη αυτή άρχή θάζει μπροστά μας τό πρόβλημα: Ποιά θα είναι η ύλη που πρέπει να διδάξουμε στο 2ο βαθμό της παιδείας; “Ο Ιστορισμός που χτυπήσαμε στον 1ο βαθμό, έδω έχει την άκρόπολή του και την τεράστια δύναμή του.

Θα πετάξουμε άλύπητα ό,τι είναι ξένο προς τη ζωή και τις ανάγκες της. Θα κρατήσουμε μόνο εκείνο τό όλικό που θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε την πραγματικότητα και να δούμε την άλληλουχία που υπάρχει στα γεγονότα και στα φαινόμενα. Τό κριτήριο για την έκλογή της ύλης δε θα είναι μόνο η παιδαγωγική άνάγκη, αλλά — και αυτό περισσότερο — η άμεση κοινωνική άνάγκη. Δέν θα πρόκειται να μάθουμε άποστηθίζοντας τον ανθρώπινο μόχτο με λόγια, παρά θα προσαρμοστούμε σ' αυτόν ανάλογα με την ήλικία μας και θα πάρουμε μέρος στην κοινωνική εργασία, έπιστημονικά καθοδηγημένοι. “Εκείνο θα διδασχτεί που σχετίζεται με την άμεση πραγματικότητα και την πρόδό της ή που χρησιμεύει, για να κατανοηθεί και φωτιστεί η άμεση πραγματικότητα. Τό κάθε θέμα ή κύκλος θεμάτων, θα έχει βαθιές ρίζες μέσα στην κοινωνική ζωή και θα μελετιέται, γιατί παίζει ρόλο καθοριστικό άπάνω της. Τίποτε ξένο από την άμεση πραγματικότητα. Κι' ακόμα κανένα θέμα μονωμένο, ξεκρέμαστο. “Αντίθετα, κάθε ένα θα είναι συνδεδεμένο με χίλιους κρίκους σε μιάν όλόκληρη σειρά από άλλα συγγενικά φαινόμενα, κατά σειρά αίτιας και άποτελέσματος.

“Έτσι, θα καταρτίσουμε και στη μέση παιδεία διδαχτικές ένότητες, θέματα κεντρικά, που θα άλληλοσυμπληρώνονται, γιατί θα έχουν έσωτερική συνάφεια.

Είδαμε στον πρώτο βαθμό της παιδείας, τις διδαχτικές ενότητες. Μπορούν να εφαρμοστούν και κατά τον ίδιο τρόπο και στη μέση παιδεία; Ποιές οι δυσκολίες;

Στό 2ο βαθμό τα μαθήματα δε διδάσκονται από ένα δάσκαλο, όπως στο δημοτικό, αλλά από ομάδα ειδικών καθηγητών. Καθένας διδάσκει ανεξάρτητα το δικό του μάθημα και με το δικό του ρυθμό· αυτό είναι μία δυσκολία. 'Ακόμα η υπαγωγή όλης της ύλης μέσα σε διδαχτικές ενότητες φαίνεται επίσης πολύ δύσκολη.

Βέβαια, θά ήταν άστειο να ζητήσουμε να εφαρμοστούν διδαχτικές ενότητες ακριβώς όπως και στον 1ο βαθμό. Δηλαδή όλοι μαζί οι καθηγητές την ίδια μέρα να μελετούν το ίδιο θέμα. Αυτό θά ήταν παρανόηση της αρχής της εργασίας και γελοιοποίησή της.

Είπαμε όμως, πως μέσα στο σχολείο καμιά από τις επιστήμες δεν είναι αυτοσκοπός, κάθε μία πρέπει να υποταχτεί στους γενικούς σκοπούς που θάλαμε στην παιδεία. Σύμφωνα μ' αυτούς τους σκοπούς θά διαλέξουμε τούτα ή εκείνα τα θέματα και τις διδαχτικές ενότητες από κάθε επιστήμη, και πολλή από την παλιά ύλη σαν ξένη προς την άμεση πραγματικότητα θά φύγει, ενώ πάλι πολλά άλλα στοιχεία θά προστεθούν.

Όπως είναι φανερό, δεν αποκλείουμε γενικά τα συστηματικά μαθήματα, όμως αποκλείουμε την πλέρια διάλυση της ενότητας των γνώσεων σε μαθήματα τελείως χωριστά και ανεξάρτητα. Ζητούμε να τροποποιηθεί και ν' αλλάξει όρισμένο ύλικό, όπως και ο τρόπος της μετάδοσής του, ώστε να μη χάνουμε τις αναμφισβήτητες ωφέλειες που κερδίζουμε με την οργάνωση της όλης σε συγκεντρωτικές ενότητες.

"Ένα σχέδιο λ.χ. εργασίας που προτείνεται από πολλούς παιδαγωγούς, είναι τούτο:

Το διδαχτικό προσωπικό θά καθορίσει τους αντικειμενικούς σκοπούς που πρέπει να πετύχει μια όρισμένη τάξη. 'Αφού καθορισθούν οι σκοποί, θά διαλεχθούν τα κεντρικά θέματα που πρέπει να διδαχθούν κατά το διάστημα του χρόνου, ώστε να τους πετύχουμε. Καθένας από τους ειδικούς κατόπιν, θά όρίσει τις σχετικές ενότητες που πρέπει να διδάξει για να συμβάλει στην κατανόηση των κεντρικών θεμάτων. Θά αναλύσει τις σχετικές ενότητες στα κύρια χαρακτηριστικά τους, και θά καθορίσει τους μερικούς σκοπούς που επιδιώκει μ' αυτές.

Σ' όλη αυτή την προετοιμασία, δυο βασικές ιδέες θά καθοδηγούν. Πρώτα να δοθεί απ' το κάθε θέμα εκείνο που θά κάμει ανάγλυφο το σκοπό και την αίτια για την οποία διαλέξαμε τούτο κι όχι άλλα θέματα, και δεύτερο το θέμα αυτό να συμβιβαστεί με την πνευματική κατάσταση των παιδιών.

"Έτσι, ό κάθε καθηγητής κανονίζει το ρόλο που θά παίξει το μάθημά του στην όλη λ.χ. ενότητα.

Μ' αυτό τον τρόπο καταρτίζεται συνθετικά το πρόγραμμα των μαθημάτων για όλο το χρόνο κι άπάνω σ' αυτό γίνεται όλόκληρη ή εργασία.

Στό τέλος του χρόνου μελετούνται τα προγράμματα που συντάχθηκαν, διορθώνονται, θελιώνονται από τους συλλόγους και κατόπι κα-

ταρτίζεται ένα γενικό πρόγραμμα εργασίας. Είναι φανερό, πως μία τέτια προσπάθεια γίνεται συλλογικά, άλλως άποτυχαίνει. 'Η όμαδική εργασία είναι ή προϋπόθεση για να πετύχουν οι διδαχτικές ενότητες στό 2ο βαθμό της παιδείας.

Είναι μερικά μαθήματα που για την ώρα φαίνονται πως ξεφεύγουν από το γενικό πλαίσιο, όπως π.χ. ή γυμναστική, ή μουσική και κάπως οι ξένες γλώσσες και τέχνες. Όμως, όλα τα μαθήματα συγκεντρωμένα γύρω από τους βασικούς κύκλους στα ιστορικοφιλολογικά και φυσικομαθηματικά, μπορούν να συγχωνευτούν σε γενικά θέματα. Χρειάζεται θέβαια πείρα πολλή, για να κανονιστεί ή έκταση, το βάθος, ο χρόνος, ο τρόπος της εργασίας, όμως όλα αυτά θά κανονίζονται κατά τρίμηνο ή δίμηνο. 'Ο Σύλλογος σε κοινή συνεδρία θά κάμει άπολογισμό της δουλειάς του και θά κανονίζει την κατοπινή πορεία.

Είναι λοιπόν φανερό, ότι δεν πρόκειται να καταγίνονται όλοι οι ειδικοί στό ίδιο τμήμα εργασίας και την ίδια μέρα. 'Αντίθετα, ό καθένας ειδικός, έχοντας κανονίσει τις δικές του ενότητες, εργάζεται πάνω σε δικό του σχέδιο και μόνο στό τέλος οι σειρές άλληλουχίας, που θά έχει διαίρεθεί ή αρχική ύλη, θά συνδεθούν πάλι, για να άποτελέσουν μια πλέρια σύνθεση και ενότητα. "Έτσι θά έχουμε πιά στό τέλος τη γενική εικόνα της εργασίας, θά δούμε και θά ξεχωρίσουμε τους βασικούς σκοπούς που θεραπεύει μέσα στην κοινωνική ζωή. 'Από τη μελέτη αυτή και το γενικό αντίκρουσμα, θά άναπηδήσουν νέες άπορίες και νέα προβλήματα, θά σχηματιστούν νέες ενότητες από όπου θά γίνει όλοφάνερη ή άλληλουχία κι ή άλληλοεξάρτηση των φαινομένων της ζωής, ώστε να είναι δυνατή ή σωστή έρμηνεία τους.

Είναι λοιπόν δυνατό να εφαρμοστούν στη μέση παιδεία κι ή αρχή της εργασίας, κι ή αρχή της άμεσης πραγματικότητας, άφου μάλιστα βρίσκονται σε πλέρια άρμονία με τους σκοπούς της.

Τη σημασία που έχει ή πραχτική εργασία για δημιουργική μόρφωση, κανένας σήμερα, θέβαια, δεν την άρνιέται. Όμως είναι ή ρουτίνα, ή μακριά συνήθεια, χρόνια και χρόνια έχει υποδουλωθεί ό 2ος βαθμός της παιδείας και έχει υπερεχτιμήσει τον έγκυκλοπαιδισμό, τη μονόπλευρη και ξηρή μνημονική πνευματική μόρφωση, κι' είναι πιο δύσκολο τώρα να αλλάξουμε τις γνώμες παρά τα ίδια πράγματα.

Το παλιό σκολειό μιλεί πολύ για την ειδολογική μόρφωση, που στην ουσία, όπως έχει καταντήσει, δε σημαίνει άλλο παρά καταναγκασμό σε όρισμένο τρόπο σκέψης και έκφρασης. Σπάνια σημαίνει λευτεριά πνευματική και έθισμο σε προσωπική δημιουργική κρίση. Μόρφωνε και μορφώνει ακόμα, σύμφωνα με την ξένη σκέψη κι άχρηστεύει τις δημιουργικές γενικά δυνάμεις.

'Ολόκληρη ή μέση παιδεία έχει κυριευτεί από τον ιστορισμό. Το πρόσωπό της είναι γυρισμένο στο παρελθόν. Κι ενώ ψάχνει μη χάσει και την έλαχίστη λεπτομέρειά του, χάνει από τα μάτια της όλόκληρο το παρόν και τις προοπτικές για το μέλλον.

Χρόνια και χρόνια δεν είχαμε τίποτα άλλο παρά το κλασικό γυμνάσιο, κι είμαστε όλοι εύχαριστημένοι, γιατί νομίζαμε, ότι με τα αρχαία

Ἑλληνικά μόνο καί τὰ Λατινικά μορφώνεται ὁ ἄνθρωπος, ὅτι μόνο ἐκεῖνος πού κινεῖται. Λεύτερα στό παρελθόν εἶναι ὁ ἐγγράμματος.

Καί ὁμως, ὅλοι ξέρομε πὼς ἐνῶ ξοδέψαμε 6 χρόνια δόλακερα καί τὰ 2)3 τῶν διδαχτικῶν ὥρῶν γι' αὐτά, θγήκαμε χωρὶς νὰ ξέρομε οὔτε τὰ ἀρχαῖα καί πολύ περισσότερο οὔτε νὰ νιώσουμε τὸ ἀρχαῖο πνεῦμα. Στὸ ἀναμεταξὺ μᾶς δέρνει τέλεια ἀγνοία τῆς σημερινῆς ζωῆς καί τῆς πραγματικότητος.

Ζητοῦμε καί ἐμεῖς, καί μάλιστα ἔντονα, τὴν πνευματικὴ μόρφωση, ἀλλὰ ζητοῦμε νὰ πάρει ἄλλο δρόμο. Νὰ ξεκινάει ἀπὸ τὰ ἐνδιαφέροντα τῆς ἡλικίας μας, μέσα της νὰ εἶναι ἡ ζωὴ, καί σκοπὸς της τὸ παρὸν καί τὸ μέλλον.

Ζητοῦμε ἢ γλωσσική, ἱστορικὴ, γεωγραφικὴ, μαθηματικὴ, φυσικὴ, φιλολογικὴ, καλλιτεχνικὴ, φιλοσοφικὴ καί ἠθικὴ μόρφωση νὰ εἶναι στενά συνδεδεμένη μὲ τὴ ζωὴ καί τὴν ἐργασία. Ὅλα νὰ προσφέρονται ἀπὸ τὴ ζωὴ, ὅλα νὰ τὰ ζήσουμε στὴν πραγματικὴ τους σημασία καί νὰ τὰ δοῦμε στὴν ἐξέλιξή τους.

Τὸ καταλαβαίνουμε πὼς μιὰ τέτοια προσπάθεια πρέπει νὰ μείνει ἐλεύτερη ἀπὸ τὸν καταναγκασμὸ τῶν ξεχωριστῶν μαθημάτων κι ἀπὸ τὰ ὠραῖα προγράμματα.

Νά, γιατί ἡ ἐσωτερικὴ μορφή τοῦ σχολείου τοῦ 2ου βαθμοῦ τῆς παιδείας πρέπει νὰ εἶναι τὸ σχολεῖο ἐργασίας καί ἡ ὕλη του ὅ,τι σχετίζεται μὲ τὴν ἄμση πραγματικότητά καί τὴν κατανόησή της.

Ὅλα αὐτὰ θέβαια εἶναι σωστὴ ἐπανάσταση. Ὅμως παθητικὴ καί στείρα μάθηση ὡς τὰ τώρα ἔπνιξε τὸ δημιουργικὸ ἔνστιχτο τῆς νεολαίας, γι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἀλλαχτεῖ.

Μιλῆσαμε γιὰ τὴν αὐτοδιοίκηση πλατειά, σὲ ἄλλες σελίδες τοῦ βιβλίου. Ὅ,τι ζητήσαμε ἐκεῖ εἶναι φυσικὸ νὰ ἐφαρμόζεται ἐδῶ μὲ περισσότερη συνέπεια καί πληρότητα, γιατί ἡ ἡλικία εἶναι καταλληλότερη.

Τὰ νιάτα ἔχουμε τὴ δική μας ζωὴ καί τοὺς δικούς μας πόθους καί ὄνειρα. Ἀπὸ τὴ φύση μας φωλιάζει μέσα μας μιὰ ἐπαναστατικὴ καί μιὰ ἀσίγαστη δίψα γιὰ νὰ διοικηθοῦμε μόνοι μας. Στὴν ἱστορικὴ μάλιστα ταύτη στιγμή, πού μπαίνουν ἐπιταχτικὰ στὴ γενιά μας νέα καθήκοντα καταλυτικὰ καί ἀνοικοδομητικὰ, ἢ αὐτοδιοίκηση σὲ κάθε πεδίο δράσης μας εἶναι ἡ κυριότερη προπαρασκευὴ γιὰ τὸ θαρὺ ἔργο μας.

Μ' αὐτὴ θὰ ἀναπτυχθοῦν μερικὲς ιδιότητες, πού θὰ ἔχουν χαραχτήρα κατ' ἐξοχὴν κοινωνικό. Μέσα σ' αὐτὴ θὰ βλαστήσει τὸ πνεῦμα τῆς ἀλληλεγγύης καί τῆς ἐσωτερικῆς πειθαρχίας. Θὰ νοιώσουμε βαθιὰ τὸ μηχανισμό, τὸ χαραχτήρα τῆς ἐλεύτερης συγκατάθεσης, θὰ κινηθεῖ γιὰ ὅλα τὸ ἀτομικὸ ἐνδιαφέρον, κι αὐτὸ ὄχι πιά μὲ ξερὰ λόγια ἢ ἠθοπλαστικὴ διδασκαλία, παρὰ μὲ ζωντανὰ παραδείγματα καί μὲ πράξεις πού θὰ τὰ προσφέρει σὲ κάθε στιγμή ἢ αὐτοδιοίκηση. Μέσα σ' αὐτὴ, μέσα στὴ σχολικὴ ζωὴ, θὰ νοιώσουμε τὴν κοινωνικὴ δύναμη πού ἔχει ἡ μεθοδικὴ ὀργάνωση.

Ἔτσι μὲ λεύτερη σκέψη καί μὲ πλέρια συγκατάθεση θὰ γίνουμε ἕνα κῦτταρο, πραγματικὰ ζωντανὸ μέσα στό σύνολο, πού θὰ βρεῖ συνειδητὰ

τὴν κατάλληλη θέση του καί πού θὰ ἐργάζεται μεθοδικὰ καί πειθαρχημένα γιὰ τὴν προκοπὴ τῆς κοινωνίας.

Αὐτὰ εἶναι τὰ ἀγαθὰ πού φέρνει ἡ αὐτοδιοίκηση, κι' ὅπως εἶναι φυσικό, περισσότερο ἔχει τὴ θέση της μέσα στο 2ο βαθμὸ τῆς παιδείας. Ἐδῶ προπάντων, λόγω τῆς ἡλικίας, βοηθεῖ νὰ δημιουργηθοῦν πολῖτες, πραγματικοὶ φορεῖς τῶν θεσμῶν τῆς λαϊκῆς δημοκρατίας καί δημιουργικοὶ συντελεστὲς τῶν σκοπῶν της.

Η ΎΛΗ ΚΑΙ ΟΙ ΤΥΠΟΙ ΤΟΥ 2ου ΒΑΘΜΟΥ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Ἡ ἱστορία τῆς μέσης παιδείας μᾶς ἔδειξε τὴ χρεωκοπία της. Τὰ ἀποτελέσματά της τὰ ζοῦμε ὀλημερίς. Αὐτὴ ἡ ἀτομιστικὴ, ἢ ἐγκυκλοπαιδικὴ, ἢ ψευτοκλασικὴ, ψευτοεπιστημονικὴ μόρφωση μεγάλωσε τὴ σύγχυση, τὸ χάος, τὴν ἠθικὴ ἀναρχία καί τὸν παρασιτισμὸ πού εἶναι ὀλοφάνερα καί στο δημοσίο καί στον ἰδιωτικὸ μας βίο.

Τὰ βάρβαρα κατασκευάσματα πού λέγονται καλλιτεχνικὰ ἔργα, οἱ ἀσκημες καί ἀκάθαρτες πόλεις, τὰ λαοκτόνα ἐργοστάσια καί ἐργαστήρια, ἡ κομματικὴ διαφθορά, ἡ ἐξαθλίωση τῆς μάζας, καί πάνω ἀπ' ὅλα ἡ ὑποκριτικὴ καί κυνικὴ μαζὶ παρασκηνιακὴ ἠθικὴ, εἶναι θέβαια ἀποτελέσματα τῆς κοινωνικῆς κατάστασης, ὁμως εἶναι καί τρανὰ δειγμάτων τῆς ἀνεργμάτιστης μόρφωσής μας. Ζητοῦμε τώρα μιὰ νέα μέση ἐκπαίδευση, πού θὰ θέσει καί θὰ λύσει τὸ πρόβλημα τῆς μόρφωσης ὀλοκλήρου τοῦ λαοῦ.

Ζητοῦμε ὁ 2ος βαθμὸς τῆς παιδείας νὰ μᾶς δώσει ἐπαγγελματικὴ μόρφωση, πού δὲ θὰ εἶναι στενὰ τεχνικὴ παρὰ ἐπιστημονικὴ. Ἔτσι θὰ διαιρεθεῖ σὲ διαφορετικούς τύπους πού θὰ τοὺς καθορίσουν οἱ ἀσχολίες τοῦ λαοῦ καί τὰ ἐνδιαφέροντα τῶν παιδιῶν.

1. ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΜΟΡΦΩΣΗ

Στις ἀγροτικὲς περιφέρειες, τὰ περισσότερα παιδιά εἴμαστε ἀγρότες. Κι εἶναι ἀνάγκη ἔθνικὴ καί οἰκονομικὴ, ὅταν μεγαλώσουμε νὰ καταγίνουμε μὲ τὴ γῆ. Ἄντι λοιπὸν νὰ φορτωνόμαστε μ' ἕνα ἱστορισμὸ ἢ ψευτοκλασικισμό, ξένο πρὸς ὅλη μας τὴ ζωὴ καί τὸ ὀλόγυρα περιβάλλον, σωστὸ εἶναι νὰ ζήσουμε καί νὰ μελετήσουμε μέσα στις ἀγροτικὲς ἐργασίες τὴν ἐπιστημονικὴ, οἰκονομικὴ καί κοινωνικὴ σημασία τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς.

Βέβαια, δὲ θὰ σκοτώσουμε τὰ μυαλὰ πού εἶναι ἱκανὰ κὶ ἐπιτήδεια γιὰ ἄλλα ἐπαγγέλματα. Τὸ σχολεῖο θὰ εἶναι ἔτσι ὀργανωμένο ἀπὸ τὸν 1ο βαθμὸ κι ὄλας, ὥστε τέτοιες ριζικὲς κλίσεις νὰ θορίσκουν τὸ σωστὸ δρόμο. Ὅλοι ὁμως οἱ ἄλλοι, θὰ μορφωνόμαστε μὲ ὕλη πού θὰ ἔχει βάση τῆς τῆν ἐργασία τῆς γῆς καί τὴν ἀγροτικὴ ζωὴ.

Ἡ ζωὴ τοῦ ἀγρότη χωρίζεται σὲ δύο ἐποχὲς ἀναγκαστικὰ. Τὴν ἐπο-

χή της έντονης δουλειάς, το καλοκαίρι και το φθινόπωρο, και την άργια του χειμώνα.

Η λειτουργία των σχολείων είναι φυσικό να κανονιστεί σύμφωνα με το γεγονός αυτό.

Η καλλιέργεια της γης είναι ή πιο κουραστική κι ή πιο περίπλοκη δουλειά, που γεννάει, αν γίνει επιστημονικά, χίλιες δυο ανάγκες και τεχνικές και πνευματικές. Η μηχανή λ.χ. θα ξεκουράσει τον αγρότη, οι μικροκαλλιεργητές θ' αναγκασθούν να ενώσουν τη γη τους, θα χρειαστούν τεχνίτες για την κατασκευή και διόρθωση των μηχανών. Για την αναγκαστική χειμερινή άργια, αναπτύσσονται κατ' ανάγκη βιοτεχνίες και βιομηχανίες που συνδυάζουν τη γεωργία με τη βιομηχανία: ζαχαρωτά, άπσταξη, άμυλοποιία, συσκευασία, χημικά έργαστήρια. Μαζύ όλα αυτά θα χρειαστούν έργοστάσια γύρω από άγροκτήματα.

Ακόμα πάντοτε ή άγροτική έργασία έχει τις άγορές της, τις περιφέρειες δηλ. που τις τρέφει με τον ιδρώτα της, χωρίς να τις διευθύνει και που ανάμεσά της ξεφυτρώνουν τά παράσιτα. Ο έμπορος που μαζώνει το γάλα, το τυρί, το κρασί, το σάρι και πίσω απ' αυτόν ο λογιστής, ο δικολάβος, ο δικηγόρος. Ο ήλεκτρισμός επίσης, ή ήλεκτρική κίνηση, οι συγκοινωνίες, οι σιδηρόδρομοι είναι άπαραίτητα μέσα για την προαγωγή της άγροτικής ζωής.

Απ' όλες αυτές τις άσχολίες διαγράφονται οι κύκλοι όπου θα κινηθούν οι γνώσεις για να γνωρίσουμε τη γη, τά φυτά, τά ζώα και τά προϊόντα.

Για να έργαστούμε τη γη, πρέπει να την γνωρίσουμε καλά, να μάθουμε τη σωστή καλλιέργεια και τη σωστή λίπανση. Πρέπει να γνωρίσουμε την ποιότητα του έδαφους κι αυτό θα μάς τό μάθει ή έφαρμοσμένη έδαφολογία, όπως πρέπει να γνωρίσουμε την κατάλληλη λίπανση και να κάνουμε την κατάλληλη έκλογή, που είναι ζήτημα χημείας. Μας χρειάζεται ή βοτανική και ή δεινδροκομική επιστήμη για τις φυτείες, τό δεινδροφύτεμα. Είναι άναγκαία ή ζωολογία και ή ζωοτεχνία για τη διατήρηση και καλύτερη φη των ζώων. Η περιοδική καλλιέργεια, ή υγιεινή των ζώων, ή ψυχολογία των ζώων, χρειάζονται γερες επιστημονικές γνώσεις, όπως ή καλή διατήρηση και ή διαρούθμιση του σταύλου, του όρνιθώνα και όλων των άλλων είναι ζητήματα τεχνικά. Η διατήρηση των προϊόντων είναι ζήτημα της βιομηχανικής χημείας και της ζυμοχημείας: τό γάλα, τό τυρί, τό κρασί, τά φρούτα, παλέθουν με τους μικροοργανισμούς και πρέπει να βοηθήσουμε σ' αυτή την πάλη: αυτή είναι δουλειά του χημικού.

Ετσι τό άγρόκτημα μοιάζει με επιστημονικό έργαστήριο. Ακόμα οι λεπτομέρειες της οικονομίας, ή διοίκηση, οι λογαριασμοί, ή διαχείριση, τό πούλημα των προϊόντων, άπαιτούν γνώσεις έμπορικές και λογιστικές.

Αυτός είναι ο κύκλος όπου κινείται ή άγροτική έργασία και ζωή, κι αυτός θα κανονίσει τον τύπο των σχολείων του 2ου βαθμού μέσα στην άγροτική περιφέρεια. Παράπλευρα θα γνωρίσει τό παιδί τον τόπο του, την ιστορία του, την πνευματική κληρονομία με τη γεωγραφία, την ιστορία, τη φιλοσοφία και φιλολογία.

Στή διαμόρφωση του προγράμματος κάθε σχολείου θα μάς βοηθήσουν

οι ίδιοι οι άγρότες κι οι έπαγγελματικές όργανώσεις. Αυτοί θα μάς πούν τις άσχολίες του έτους, της έποχής, του μήνα, της ημέρας. Αυτοί θα μάς όδηγήσουν με τις άπορίες τους, τί είναι άνάγκη να ξέρονται τά παιδιά από τη μηχανική, τη βοτανική, τη χημεία, τη ζωολογία και τις άλλες σχετικές επιστήμες, με άμεση έφαρμογή άπάνω στους άγρούς.

Παιδιά και δάσκαλοι μέσα στον άγρό, μέσα στην παραγωγική δουλειά, γεμάτοι ύγεια και χαρά δημιουργική, θα κανονίζουμε και θα καθορίζουμε τον καλύτερο και επιστημονικότερο τρόπο έργασίας και θα έπαληθεύουμε με την έφαρμογή τουτο και κείνο τό νόμο της βιολογίας, της χημείας, της φυσικής κ.λπ.

Επειτα στην τάξη θα συζητηθούν όλα τά προβλήματα από τη φυσική, τη μηχανική, την άγροτική οικονομία, την ιστορία, τη νομοθεσία. Και τό θραδάκι στις συγκεντρώσεις, όλοι μαζί, άγρότες, δάσκαλοι, παιδιά, θα συζητούμε πάνω στην έργασία. Απ' αυτή τη συζήτηση θα γεννηθούν χίλια δυο προβλήματα για τη σπορά, την καλλιέργεια, την όργάνωση της δουλειάς κ.λπ.

Όλα αυτά θα συμπληρώνονται με μορφωτικές επιστημονικές διαλέξεις και με λαϊκές γιορτές, που κύριο σκοπό θα έχουν τη διαφώτιση του λαού.

Ετσι μόνο θα συγχωνέψουμε τά τρία κύρια στοιχεία της άγροτικής μόρφωσης: τη χειρωνακτική έργασία στους άγρούς, την επιστήμη στο σχολείο και την πολιτική και κοινωνική διαπαιδαγώγηση μέσα στις άγροτικές όργανώσεις.

2. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΚΑΙ ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΗ ΜΟΡΦΩΣΗ

Όπως είδαμε από τις στατιστικές, ή θαυμάσια τεχνική μόρφωση είναι δυνατή σε μικρή μειονότητα των παιδιών του λαού.

Πώς να μείνουμε τρία ή τέσσερα χρόνια, όταν τό σπίτι μας είναι οικονομικά στενοχωρημένο; Επειτα, κι αν μείνουμε, μάς δίνουν τά σχολεία αυτά τόσο υπερβολική θεωρητική μόρφωση, ώστε να μάς είναι όλοτελα άχρηστα για τη δουλειά μας.

Και δέν είναι μόνο αυτό. Τό κακό είναι που μάς διαστρεβλώνουν την έργατική μας συνείδηση. Ποτέ μέσα απ' αυτά τά σχολεία δέν θγαίνει άθικτη ή συνείδηση κι ή έχτίμηση για την έργασία και για τό δουλευτή λαό. Κι είναι φυσικό, γιατί μόνο μέσα στην έργασία διαμορφώνεται ή σωστή έργατική συνείδηση. Μέσα σ' αυτά μάς μαθαίνουν με χίλιους τρόπους να περιφρονούμε την έργασία.

Όπως ή άγροτική περιφέρεια, έτσι κι ή βιομηχανική περιφέρεια θα έχει τά δικά της σχολεία. Ετσι, ό δουλευτής λαός δέ θα θρίσκειται έξαφνα, αν κατορθώσει να μπει μέσα σ' αυτά τά σχολεία, μπροστά σε ξένο και ψυχρό περιβάλλον. Αντίθετα θα μάς βλέπει να μαθαίνουμε μπροστά στις μηχανές, μέσα στο έργοστάσιο, στο χημείο, στο κατάστημα και έμπραχτα να εφαρμόζουμε τη φυσική, τη χημεία, τη μηχανική, τά μαθηματικά που μάθαμε χτές. Μέσα σ' αυτά θα γίνει ή ένωση της βιομηχανικής παραγωγής και της επιστήμης.

Κάθε βιομηχανία συμπληρώνεται και τελειοποιείται από την επίσημη. Το μεταλλείο, το λατομείο, το εργοστάσιο βυρσοδεψίας, το κεραμοποιείο, ή άρωματοποιεία, τα φαρμακευτικά είδη, το δάσος, ή λινοτυπία, ή τυπογραφία, ή διακοσμητική, οι γραφικές τέχνες, τα καλλυπτικά, ή μηχανική, ή οικοδομική, ή οδοποιία, ή φωτογραφική τέχνη, ή γεφυροποιία, τα αυτοκίνητα, τα κανάλια, το θέατρο, ή διατήρηση και ή διοίκηση όλων αυτών στηρίζονται άπάνω σε νόμους. Ο νόμος της βαρύτητας, ή ύδροστατική, ή όπτική, ή ήλεκτρισμός, ή μαγνητισμός, οι φυσικοί γενικά νόμοι είναι άπαραίτητα έφόδια για τή βιομηχανική και βιοτεχνική μόρφωση.

Άλλά και ή καταμερισμός της έργασίας, ή άνάλυση ή έργαστηριακή και τα όμοια, άπαιτούν ιδιαίτερες Ικανότητες και δεξιότητες που πρέπει να καλλιεργηθούν.

Νά ή πλατύς κύκλος δράσης που άνοίγεται μπρός στη νεολαία και που είναι άνάγκη να ειδικευθεί για να πετύχει.

Μέσα σ' αυτή τή βιομηχανική μαθητεία θα γίνει ή πόλη για το άστικό παιδί, ό,τι είναι το χωριό για το άγροτικό. Σκέψη έπιστημονική και πράξη θα μάς μορφώνουν σωστούς ανθρώπους. Το σχολείο και ή ζωή με τίς άνάγκες της θα γίνουν ένα.

Θά ένωθούν έπιστήμη και γερή έπαγγελματική άσκηση. Όλα τα μαθηματικά άξιώματα, ή μηχανική, ή γεωμετρία, θα είναι άπλά και άυτονόητα, έφαρμοσμένα άμεσα άπάνω στην παραγωγή. Τίποτα δέν θα χωρίζει τή θεωρία από τήν πράξη, σχολικό και βιομηχανικό έργαστήριο θα άλληλοσυμπληρώνονται.

Γιά να διαλέξουμε τα πρότυπα εργοστάσια και έργαστήρια, για να καταστρώσουμε τα σχέδια, να θρούμε τή σωστή εφαρμογή της έπιστήμης σε κάθε έπάγγελμα ή σε μία οίκογένεια έπαγγελμάτων, για να κανονίσουμε παράλληλα τήν πρόοδο της έργασίας και της γνώσης θα μάς βοηθήσουν οι έπαγγελματικές όργανώσεις μαζί με τούς δασκάλους και το Κράτος.

Γι' αυτό τα προγράμματα δέν είναι δυνατόν να καθοριστούν από τώρα. Θα ποικίλουν άνάλογα με τίς περιφέρειες και τίς βιοτεχνικές και βιομηχανικές άσχοιές τους.

Πρέπει λοιπόν άπαραίτητα να συνταχθεί ή εκπαιδευτικός χάρτης της χώρας, ότου θα κανονιστούν οι διάφορες περιοχές άγροτικές, βιομηχανικές, ναυτικές, κλπ. κι οι εκπαιδευτικές τους άνάγκες.

Όσα είπαμε πλατιά για τήν άγροτική και βιομηχανική μόρφωση έχουν τή θέση τους για τα λοιπά σχολεία του 2ου βαθμού.

Μπορούμε να περιλάβουμε συγγενικά έπαγγέλματα μέσα στους παρακάτω μεγάλους κλάδους μόρφωσης, στον έμπορικό, το ναυτικό, το φιλολογικό, το καλλιτεχνικό.

Έδώ δε χρειάζεται παρά να πούμε για τόν καθένα λίγα λόγια. Όταν λέμε έμπορική μόρφωση θα έννοούμε τή μαθητεία σ' αυτό το ίδιο το έμπορικό γραφείο. Πρέπει να ζήσουμε μέσα στον άέρα του λογιστηρίου και τών συνεταιρισμών. Έκεί θα μάθουμε τή θεωρία και τήν πράξη, τήν οικονομική γεωγραφία, που θα μάς γνωρίσει τίς άγορές και τα προϊόντα κάθε τόπου, τή ψυχολογία και τίς ξένες γλώσσες που μ' αυτές

θα γίνει ή σωστή ρεκλάμα, θα μάς μπάσει στην οικονομική και χρηματιστηριακή κίνηση, ώστε να μπορέσουμε να τήν κατανοήσουμε και να τήν μεταβάλλουμε.

Τό ίδιο ή ναυτική μόρφωση θα γίνεται μέσα στις ναυτικές σχολές και τα ναυπηγεία που θα είναι το θαύρι και το λιμάνι. Η θάρκα, το πανί, το δίχτυ, οι μηχανές είναι ή χώρος όπου κινούνται τα παιδιά. Όκεανογραφία, κοσμογραφία, μετεωρολογία, φυσική, Ιστορία, φιλολογία θα συμπληρώσουν τήν ειδική μόρφωση.

Σε όλα αυτά τα σχολεία είναι άπαραίτητο να δίνεται παράλληλα και γερή γενική μόρφωση, που θα έχει σκοπό να κατατοπίσει στο χώρο, στο χρόνο και στο σημερινό παγκόσμιο δικό μας πνευματικό πολιτισμό (μητρική γλώσσα, ξένες γλώσσες, φιλολογία δική μας και ξένη, Ιστορία, γεωγραφία, μουσική, θέατρο, φυσική άγωγή).

Πλάγι στους τύπους αυτούς του 2ου βαθμού θα λειτουργήσουν και κλασικά σχολεία. Άπ' αυτά όμως θα έχει άφαιρεθεί όλο το ύλικό που συσσωρεύτηκε από τίς διάφορες δήθεν μεταρρυθμίσεις, για ν' ανταποκριθεί στις ποικίλες άνάγκες του λαού.

Θα φύγει όλο εκείνο το γροθιοκοπούμενο ύλικό, που προσπαθούσε να μάς μορφώσει για όλα, ένώ δε μάς έτοιμάζε για τίποτα.

Τώρα θα μάθουν άρχαία Έλληνικά και λατινικά εκείνοι που έχουν πραγματικά κλίση και πνευματικά χαρίσματα.

Άπ' όσα είπαμε ως τώρα, γίνηκε φανερό, ότι τα άρχαία έλληνικά και λατινικά, δε θα δίνονται σε όλους με τήν ιδέα πως μόνο αυτά είναι άξια να μορφώσουν ανθρώπους. Έκείνοι που έχουν κλίση θα έπιδοθούν στη βαθιά μελέτη και κατανόηση τών κλασικών σπουδών. Θα προσπαθήσουν να γνωρίσουν πραγματικά σ' όλο το θάθος και πλάτος τόν άρχαίο βίο και πνεύμα, και θ' άντλήσουν άπ' αυτό όλα τα βιώσιμα στοιχεία για το σημερινό πολιτισμό.

Όλοι οι άλλοι θα γνωρίσουν τόν άρχαίο πολιτισμό από μεταφράσεις άριστες, που θα δίνουν τήν εύκαιρία άνετα και γρήγορα να διαβαστούν τα κυριότερα έργα και να γνωριστεί το άρχαίο πνεύμα. Η μόρφωση όμως και τών παιδιών του κλασικού σχολείου δε θα γίνει μέσα στους 4 τοίχους. Τα μουσεία, τα καλλιτεχνικά μνημεία, οι άρχαιολογικοί και ιστορικοί τόποι, το άρχαίο θέατρο σε σύγκριση με το σημερινό θα είναι τόποι σπουδής, όπως και ή φυσική, ή χημεία, ή γεωγραφία και ή οικονομική θα δίνονται στους άνάλογους τόπους έργασίας και με προσωπική πραχτική έργασία.

3. Η ΤΕΧΝΗ

Ό δουλευτής λαός έχει τήν ύποχρέωση ν' άνανεώσει τόν πολιτισμό του.

Η μόρφωση όπως τή ζητούμε παραπάνω, θα έπιδράσει, όπως είναι φυσικό και στην τέχνη. Η θέληση για τήν άνοιχοδόμηση, ή έργασία συμπληρωμένη με τήν έπιστήμη, ή χαρά για τήν έπαγγελματική πρόοδο, ή έρωτας για το ώραίο θα ζυπνήσουν μέσα μας. Οι έφαρμοσμένες τέχνες

θά ξαναγεννηθούν και θά διαπεράσει τη βιοτεχνία και βιομηχανία ή πληρότητα και ή ομορφιά.

Ο καλλιτέχνης του μέλλοντος και ο ποιητής δεν θά είναι ξένοι πρὸς τὸ δουλετὴ λαό, θά θγει ἀπὸ μέσα και ἀπὸ τὸν ἀγρότη, και ἀπὸ τὸν καπιλισμένο ἄνθρωπο τοῦ ἐργοστασίου. Ὁ καλλιτέχνης θά ἔχει ἀναπνεύσει τὸν ἀέρα τῆς δουλειᾶς και θά ἐμπνευστεῖ ἀπὸ τὴ ζωὴ τῆς δουλειᾶς και τῆς δημιουργίας τὸ δράμα, τὴν κωμωδία, τὴν τραγωδία, τὸ ρομάντσο, τὸ ποίημα, τὸ ζωγραφικὸ πῖνακα και τὰ ἀνάγλυφα. Καὶ θά εἶναι ἀληθινὰ και ὠραία, γιατί μέσα τους θά ἀντιφεγγίζεται ὁ ἀνθρώπινος πόνος και μόχτος, ἡ ἀληθινὴ ζωὴ. Μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς δουλειᾶς θρίσκειται ἡ ἀνεξάντλητη πηγή γιὰ καλλιτεχνικὴ δημιουργία: ὁ ἄντρας, ἡ γυναίκα, τὸ παιδί, τὸ πάθος, τὸ μῖσος, ἡ ἀγάπη, οἱ ἥρωισμοί, οἱ ἀπεργίες. Γιατί εἶναι τόσο τὸ πάθος και τόσο ὁ ἥρωισμός μέσα στοῦ δουλετὴ λαό και τὸν ἰδρωτὰ του, ὡστε και ἀπ' ἐδῶ νά ξεκινήσουν μεγάλα πανανθρώπινα ἔργα.

Ἡ τέχνη δὲ θά εἶναι πιά ξένη ἀπὸ τὸ λαό, μὰ θά εἶναι θγαλμένη μέσα ἀπ' αὐτόν. Γι' αὐτὸ σὲ ὄλα τὰ σχολεῖα τοῦ 2ου βαθμοῦ ἔνα ἀπὸ τὰ βασικά στοιχεῖα μόρφωσης και ὕψωμοῦ θά εἶναι ἡ τέχνη: θέατρο, ποίηση, μουσική, χορός, καραγκιόζης, ζωγραφική, ἀπαγγελία θά γιομίζου τὰ προγράμματα τῶν σχολικῶν γιορτῶν ποῦ θά τελειώνου τὴν ἡμερήσια σχολικὴ ἔργασία.

4. ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Πολλῶν παιδιῶν ἡ πνευματικὴ κατάσταση εἶναι τέτια ποῦ δὲν ἐπιδέπει νά ἐξακολουθήσου σπουδὲς στοῦ 2ου βαθμοῦ τῆς παιδείας. Ὅμως αὐτὸ δὲ θά πεί, ὅτι πρέπει νά μείνου ἀπὸ 14 χρόνων χωρὶς μορφωτικὴ ἐπίδραση. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ μέσα στα ἴδια τὰ σχολεῖα τῆς περιφέρειας, μὲ τοὺς ἴδιους καθηγητὲς και τὰ ἴδια μορφωτικά μέσα θά λειτουργήσου τὰ ἐπιμορφωτικά σχολεῖα. Κάθε ἀπογευματινὸ ποῦ θά εἶναι λυτέρα τὰ παιδιὰ ἀπὸ τὴ δουλειὰ τους — θά φροντίσουμ νά εἶναι πεντῶρη ἡ δουλειὰ τῶν ἐφήθων — θά ἔρχουται ὑποχρεωτικά νά ἀκούσου μαθήματα πραχτικά και θεωρητικά ποῦ θά γίνουται ἐπίτηδες γιὰ αὐτά. Ἐτσι θά μάθου ἐπιστημονικά τὴν τέχνη ποῦ διάλεξαν και θά μορφωθου και γενικά.

Ἀπλοποιημένα θά παίρνου και αὐτὰ τὶς γνώσεις και τὴν ἀσκηση ποῦ πῆραν και τὰ ἄλλα συνομήλικα παιδιὰ. Ἐτσι ὀλόκληρο τὸ ἀπόγευμα θά ζοῦν στοῦ ἴδιο περιβάλλον μὲ τὴν ὑπόλοιπη νεολαία και θ' ἀναπνεύου τὴν ἴδια μορφωτικὴ ἀτμόσφαιρα ὡς τὰ 18 τους χρόνια. Ὅπου δὲν ὑπάρχου σχολεῖα μέσης παιδείας ὅπως π.χ. σὲ μιά συστάδα χωριῶν, τότε στοῦ κεντρικότερο θά λειτουργεῖ ἕνα ἐπιμορφωτικὸ σχολεῖο, ὅπου θά πηγαίνου ὄλα τὰ παιδιὰ τῶν γύρω χωριῶν ἀνάλογα μὲ τὶς ὄρες και μέρες ποῦ διαθέτου. Κι' ἐδῶ ἡ μόρφωση θά εἶναι ἐπαγγελματικὴ και γενικὴ.

Αὐτὸ περίπου εἶναι τὸ πλατὺ πλαίσιο τῆς κοινωνικὰ ὠφέλιμης ἔργασίας, ποῦ πρέπει νά κανονίσει και νά καθορίσει τὴ διαφοροποίηση τοῦ 2ου βαθμοῦ τῆς παιδείας, μὲ μόνο περιορισμὸ τὶς σωματικὲς και πνευματικὲς δυνατότητες τῶν παιδιῶν.

Σὲ κάθε περιφέρεια ἢ σὲ κάθε μεγάλη πόλη θά ἰδρυθου ὄλοι οἱ τύποι, ὡστε οἱ διαφορὲς κλίσεις νά θρίσκου τὴν κατάλληλη μόρφωση.

Θά ὑπάρχει πλάγι στα σχολεῖα αὐτὰ και τὸ «σπίτι τοῦ μαθητῆ», ὅπου θά μπορεῖ τὸ παιδί ποῦ ξενιτεύτηκε γιὰ νά σπουδάσει νά θρεῖ ζεστό και φιλικὸ περιβάλλον.

Μόνο μ' αὐτὴ τὴν ὀργάνωση τῆς παιδείας, ἔμεις τὰ παιδιὰ τοῦ δουλετὴ λαοῦ, θά μεγαλώσουμ μέσα στὴν κοινωνικὰ ὠφέλιμη ἔργασία, τὴν ἐπιστημονικά ὀργανωμένη μέσα στὴν παραγωγή, και θά γίνουμ ἱκανοὶ νά ἐξυπηρετήσουμ θετικά και πολύπλευρα τὶς ὕλικὲς και τὶς πνευματικὲς ἀνάγκες τῆς χώρας.

Αὐτὴ τὴν ὀργάνωση τὴ ζητοῦμ ἀπὸ τὴ λαϊκὴ δημοκρατία, γιατί ἔξουμ πὼς εἶναι και δικὴ τῆς ὑπόθεση.